

Evaluatie Flankerend beleid Meststoffenwet

Peter Besseling
Jaap Ekkes
Jan Janssen
Marc Roosjen
Jacob van Vliet

landbouw, natuurbeheer
en visserij

Expertisecentrum LNV, maart 2002

© 2002 Expertisecentrum LNV, Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Rapport EC-LNV nr. 2002/088
Ede/Wageningen

Teksten mogen alleen worden overgenomen met bronvermelding.

Deze uitgave kan schriftelijk of per e-mail worden besteld bij het Expertisecentrum LNV onder vermelding van code 2002/088 het aantal exemplaren.

Oplage   300 exemplaren

Samenstelling   Peter Besseling, Jaap Ekkes, Jan Janssen, Marc Roosjen en
Jacob van Vliet

Druk   Ministerie van LNV, directie IFA/Bedrijfsuitgeverij

Productie   Expertisecentrum LNV
Bedrijfsvoering/Vormgeving en Presentatie
Bezoekadres   : Galvanistraat 7
Postadres   : Postbus 482, 6710 BL Ede
Telefoon   : 0318 671400
Fax   : 0318 624737
E-mail   : Balie@eclnv.agro.nl

Voorwoord

Op verzoek van de Directie Landbouw van het Ministerie van LNV heeft het Expertisecentrum LNV een evaluatie uitgevoerd van het flankerend beleid ter ondersteuning van de meststoffenwet. Deze evaluatie is onderdeel van de totale evaluatie van de meststoffenwet die in het voorjaar 2002 naar de Tweede kamer zal worden verzonden. Andere onderdelen van de totale evaluatie zijn de uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid, uitgevoerd door het Expertisecentrum Rechtshandhaving, en de landbouwkundige en milieukundige gevolgen van de meststoffenwet, uitgevoerd door het Milieuplanbureau.

De voor de evaluatie van de Meststoffenwet 2002 ingestelde interdepartementale projectgroep heeft de evaluatie van dit flankerend beleid begeleid. Aan het eindresultaat, dit rapport, heeft zij haar goedkeuring gegeven. Ook binnen de interdepartementale stuurgroep, waarin ook de Land- en tuinbouworganisatie (LTO) is vertegenwoordigd, is het eindrapport aan de orde geweest

Drs. R.P. van Brouwershaven
Directeur Expertisecentrum LNV

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1 Inleiding	11
2 Effecten van opkoop, korting en afroming	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Evaluatiedoel flankerend beleid	13
2.3 Regeling beëindiging veehouderijtakken (RBV)	14
2.3.1 RBV eerste tranche (RBV1)	14
2.3.2 RBV tweede tranche (RBV2)	17
2.4 Opkoopregelingen van varkensrechten (ORV en BEVAR)	18
2.4.1 Opkoopregeling Varkensrechten (ORV)	18
2.4.2 Beëindigingregeling varkensbedrijven in de EHS (BEVAR)	19
2.5 Korting en afroming dier- en mestproductierechten	19
2.5.1 Resultaten WHV	19
2.5.2 Resultaten afroming	20
2.6 Discussie en conclusie	21
2.6.1 Vermindering van fosfaat op de mestmarkt	21
2.6.2 Bijdrage van RBV aan vermindering van het mestoverschot	22
2.6.3 Effect van RBV op het aantal bedrijven	23
2.6.4 Algemene conclusie	24
3 Effecten van IOZV, SEP en fiscale maatregelen	25
3.1 Inleiding	25
3.2 Sociaal Economisch Plan Veehouderij (SEP)	25
3.3 Inkomensvoorziening voor oudere gewezen zelfstandigen in de veehouderij (IOZV)	28
3.4 Fiscale maatregelen (ondernemerspakket)	29
3.5 Discussie en conclusie	30
Geraadpleegde literatuur en informatie-bronnen	31
Lijst met begrippen en afkortingen	33
Bijlage 1 Causaliteit instrumenten en doelen m.b.t. Meststoffenwet	35

Samenvatting

Aanleiding

De ministers van LNV en VROM moeten in 2002 de Tweede Kamer informeren over de (tussen)resultaten van de Meststoffenwet. Een onderdeel daarvan is het flankerend sociaal beleid, aangeduid als flankerend beleid. Voor het realiseren van de evaluatie van deze Meststoffenwet is een interdepartementale projectgroep Evaluatie Meststoffenwet 2002 (EMW 2002) ingesteld. Het Expertisecentrum LNV (EC-LNV) voert voor deze projectgroep de evaluatie van het flankerend beleid over de jaren 2000 en 2001 uit. Onderdelen van deze evaluatie zijn:

1. RBV: Regeling beëindiging veehouderijtakken; RBV was opengesteld in voorjaar 2000 en in nazomer 2001 voor het opkopen van dier- en mestproductierechten en voor deelname aan een sloopregeling voor stallen (ten behoeve van reconstructiebeleid).
2. ORV: Opkoopregeling varkensrechten; ORV was opengesteld in 1999 en kende nog een uitloop tot na 1 januari 2000 om de afhandeling van de aanvragen te realiseren.
3. BEVAR: Beëindigingsregeling varkensbedrijven in Ecologische Hoofdstructuur (EHS); BEVAR was opengesteld in 1999 met een uitloop tot na 1 januari 2000 voor de afhandeling van de aanvragen.
4. SEP: Sociaal Economisch Plan; het gaat om SEP Veehouderij dat mede is ingezet als ondersteuningsmaatregel voor RBV.
5. IOZV: Regeling Inkomensvoorziening voor oudere gewezen zelfstandigen in de veehouderij; deze maatregel is ingezet als ondersteuningsmaatregel voor RBV.
6. Fiscaal Instrumentarium (ondernemerspakket); dit instrument dient als ondersteuningsmaatregel voor RBV.

Naast deze instrumenten zijn ook de effecten van de korting in de Wet Herstructurering Varkenshouderij (WHV), waarvoor een aparte evaluatie is uitgevoerd (Ogink e.a., 2002) en de afroaming van dier- en mestproductierechten bij verandering van eigendom of verplaatsing meegenomen.

Bij de uitvoering van de evaluatie is gewerkt met de VBTB-richtlijnen die in de Regeling Prestatiegegevens en Evaluatieonderzoek Rijksoverheid (Comptabiliteitswet) zijn vastgelegd.

Doel van het project

De maatregelen van het flankerend beleid hebben vooral betrekking op het bereiken van evenwicht van de mestmarkt in 2003. Daarom is de hoofdvraag van de evaluatie: "In welke mate heeft het flankerend beleid bijgedragen aan het evenwicht op de mestmarkt?"

De bijbehorende afgeleide vragen zijn:

- "Hebben de opkoopregelingen geleid tot een lager mestoverschot?"
- "Hebben IOZV, SEP en fiscale maatregelen de deelname aan de opkoopregelingen gestimuleerd?"

Effecten van opkoop, korting en afroaming

De vraag is welke bijdrage de opkoopregelingen hebben gehad in het bereiken van het evenwicht op de mestmarkt. Met het flankerend beleid beoogde(n) de minister(s) van LNV (en VROM) immers een bijdrage te leveren aan evenwicht op de mestmarkt in 2003 (Tweede Kamer 1998/1999, 26729, nr.1, 10 september 1999, en nr. 13, 3 december 1999). In 2000 werd een berekening gemaakt van het fosfaatoverschot in 2003; toen kwam men op 21,5 miljoen kg fosfaat (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000).

De totale vermindering van de hoeveelheid fosfaat in Nederland in de jaren 1998 t/m 2001 onder invloed van het flankerend beleid, korting in het kader van de WHV en afroming blijkt 30,9 miljoen kg forfaitair fosfaat te zijn; in werkelijkheid is dat bij benadering 22,7 miljoen kg (tabel 0.1). Dat is wel op voorwaarde dat de daarin betrokken schatting van RBV2 wordt gerealiseerd na 2001. Ongeveer 80% van deze hoeveelheid fosfaat is door vermindering van de hoeveelheid varkensmest. In de jaren 2000 en 2001 bedraagt de gerealiseerde plus nog te realiseren (gecorrigeerde) vermindering 19,2 miljoen kg forfaitair fosfaat, wat overeenkomt met circa 14,5 miljoen kg werkelijk fosfaat. De bijdrage vanuit de opkoopregelingen in die jaren (RBV1 en RBV2) is 17,7 miljoen kg forfaitair fosfaat, wat correspondeert met 13,4 miljoen kg werkelijk fosfaat. Binnen de RBV bedraagt het aandeel vanuit de varkenshouderij 60% en dat van de pluimveehouderij 35%.

Via de opkoopregelingen ORV, BEVAR en RBV1 is in de periode 1998-2001 in totaal naar schatting 8,0 miljoen kg werkelijk fosfaat opgekocht voor 230 miljoen. Indien 80% van RBV2 wordt gerealiseerd, dan is circa 15,4 miljoen kg fosfaat opgekocht. Inclusief RBV2 wordt 373,6 miljoen betaald voor opgekochte en nog op te kopen rechten. Dat is 24,25 per kg werkelijk fosfaat (of 19,- per kg forfaitair fosfaat).

Het totaal aan doorgehaalde fosfaatrechten bij de opkoopregelingen is groter dan het totaal aan uitbetaalde rechten. Naast de uitbetaalde varkens- en pluimveerechten en niet-grondgebonden mestproductierechten zijn ook latente rechten (op dat moment niet benutte rechten) en niet vergoede grondgebonden dierrechten doorgehaald. Deze zijn niet meegeteld in de hoeveelheid uit de markt genomen fosfaat. De fosfaat van latente rechten is immers al uit de markt. En de fosfaat van grondgebonden dierrechten is niet structureel uit de markt, want de productieruimte van grondgebonden rechten kan weer worden benut door het houden van dieren waarvoor mestproductierechten gelden.

Tabel 0.1 Resultaten van korting WHV, afroming en opkoop van fosfaat (forfaitair en werkelijk), per eind 2001

Resultaten	Hoeveelheden in miljoen kg fosfaat					Aantal bedrijven
	Varkens	Pluimvee	Rundvee en overige dieren*	Totaal forfaitair	Totaal werkelijk	
Gerealiseerd per eind 2001:						
Korting WHV (1998)	6,0	-	-	6,0	4,2	24.018
Afroming (1998+1999)	1,9	-	0,8	2,7	2,0	12.032**
Afroming (2000+2001)	0,8	0,3	0,4	1,5	1,1	
ORV (1997+1998+1999)	2,5	-	-	2,5	1,7	1.862
BEVAR (1999)	0,5	-	-	0,5	0,3	108
RBV1 (2000)	5,4	2,4	0,2	8,0	6,0	2.702
Totaal gerealiseerd:	17,1	2,7	1,4	21,2	15,3	
voor 1998+1999	10,9	-	0,8	11,7	8,2	
voor 2000+2001	6,2	2,7	0,6	9,5	7,1	
Nog te realiseren na 2001:						
RBV2 (2001); in behandeling	6,9	4,8	0,5	12,2	9,3	2.498
idem, gecorrigeerd***	5,5	3,8	0,4	9,7	7,4	2.000
Gerealiseerd en te realiseren:						
RBV1 + RBV2 (gecorrigeerd)	10,9	6,2	0,6	17,7	13,4	4.702
Totaal	22,6	6,5	1,8	30,9	22,7	

* Tot 2001 zijn de mestproductierechten van kippen en kalkoenen bij rundvee en overige dieren gerekend. Sinds 2001 zijn de mestproductierechten van kippen en kalkoenen omgezet in pluimveerechten.

** Dit is het totale aantal transacties van de jaren 1998 t/m 2001

*** Dit is een schatting: RBV2 gecorrigeerd voor afwijzingen en intrekkingen; 80% van in behandeling genomen aanvragen wordt doorgehaald (afgeleid van RBV1)

Regeling beëindiging veehouderijtakken (RBV)

De beide tranches van RBV dragen in belangrijke mate bij in het realiseren van evenwicht op de mestmarkt in 2003. Of dat evenwicht is bereikt moet blijken uit de berekeningen van de Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek (onder verantwoordelijkheid van het Milieuplanbureau). In de beide tranches van RBV wordt 275,8 miljoen uitbetaald voor de opkoop van 13,4 miljoen kg (ingeschat) werkelijk fosfaat uit dier- en mestproductierechten. Dat is 20,60 per kg (15,60 per kg forfaitair fosfaat).

Het door de provincies ter beschikking gestelde budget voor RBV2 is niet toereikend om de aanvragen voor sloopsubsidie te honoreren. Vanuit de deelnemende provinciale overheden is echter toegezegd aanvullend budget ter beschikking te zullen stellen om de aangevraagde subsidies voor afbraak van de vrijkomende stallen te kunnen honoreren. Besluitvorming daarover moet echter nog plaatsvinden in de Provinciale Staten van de betrokken provincies. Dit betekent dat een groot deel van het benodigde geld later ter beschikking komt. Daardoor zal de termijn voor afhandeling van een groot deel van de aanvragen opschuiven en zullen aanvragers langer in onzekerheid verkeren over een beslissing op hun aanvraag.

Voor de ondernemers die vanwege aanscherping van het mestbeleid in de jaren 2000 tot 2003 hun bedrijf zouden moeten sluiten (op 6.000 geschat in 2000) bood de RBV en mogelijkheid tot "warme" sanering. Het voordeel van dergelijke opkoopregeling boven afroming bij verkoop is voor de agrarische sector, dat de druk op de mestmarkt minder wordt. Bij verkoop van bedrijven worden dier- en mestproductierechten wel afgeroomd, maar dat levert onder de huidige afroompercentages minder dan de helft op van wat een opkoopregeling oplevert.

Effecten van IOZV, SEP en fiscale maatregelen

SEP Veehouderij

In totaal hebben in 2000 en 2001 7.475 ondernemers een beroep gedaan op SEP. Dat is ongeveer 75% van het verwachte aantal. De meeste adviesvragen in 2000 en 2001 kwamen uit Noord-Brabant en Gelderland, concentratiegebieden van de intensieve veehouderij.

Van de SEP-activiteiten blijkt veel gebruik gemaakt te zijn, zeker in de concentratiegebieden met intensieve veehouderij. Ongeveer een kwart van de ondernemers die een keuzebegeleidingsgesprek had, kreeg het advies het bedrijf te beëindigen. Onduidelijk is of deze adviezen direct geleid hebben tot het besluit van de ondernemer om over te gaan tot stopzetting van zijn bedrijf en om daarbij subsidie aan te vragen in het kader van RBV. Alleen een nadere evaluatie onder de gebruikers van SEP kan hierop een antwoord geven.

Veel ondernemers die niet-landbouwactiviteiten willen opzetten (MKB-activiteiten) ervaren problemen met het wijzigen van bestemmingsplannen als belangrijk knelpunt.

IOZV

In totaal hebben 67 ondernemers een beroep gedaan op deze regeling. Van de IOZV is minder gebruikgemaakt dan verwacht. Slechts een gedeelte van de voor deze regeling begrote kosten wordt gebruikt. Per 1 augustus 2001 zijn de voorwaarden van de IOZV verruimd, echter dit heeft niet geleid tot een grotere toestroom van aanvragen. Gezien het zeer kleine aantal deelnemers aan de IOZV ten opzichte van het aantal ondernemers dat gebruikmaakt van de RBV is de bijdrage aan de reductie van het mestoverschot van de IOZV gering.

Fiscale maatregelen

Binnen de belastingwetgeving bestaat de mogelijkheid dat de overheid via een algemene maatregel van bestuur (AmvB; volgens artikel 3.64 Wet IB 2001) bepaalde vergoedingen voor een langere periode beschikbaar laat blijven voor herinvestering. Dat kan het geval zijn bij vergoedingen in het kader van herstructurering van een bedrijfstak als gevolg van overheidsmaatregelen. Uitgekeerde vergoedingen van bijvoorbeeld opgekochte dier- of mestproductierechten en afbraakpremies kunnen

dan over meer jaren worden gebruikt voor herinvestering. De aangekondigde AmvB waarin dit wordt geregeld (Tweede Kamer, 26729, nr. 19, 25 februari 2002), is echter nog niet gepubliceerd. Dit kan veehouders die gebruikmaken van RBV, problemen opleveren bij het overschakelen naar een andere bedrijfstak. Over de uit te vaardigen AmvB vindt nog overleg plaats tussen het ministerie van LNV en het ministerie van Financiën.

Voor de stakingswinst op bedrijfswoningen die op de bedrijfsbalans stonden, en voor stakingswinst op de ondergrond van stallen moet worden afgerekend met de fiscus. Ondernemers kunnen op dit moment als gevolg van de belastingaanslag in financiële problemen komen, omdat de daarvoor door de staatssecretaris van Financiën aan het Parlement toegezegde betalings- en uitstelregeling (Tweede Kamer, 26729, nr. 19, 25 februari 2002) nog niet bekend is. Want dit is ook onderdeel van de aangekondigde AmvB.

In het algemeen is er nog geen zicht op het aantal bedrijven dat van deze maatregel gebruik maakt. Dat kan ook niet, omdat pas in 2002 via de belastingaangiften over 2001 naar voren zou kunnen komen of er gebruik wordt gemaakt van deze maatregel.

Conclusies

1. De verschillende (opkoop)regelingen (BEVAR, ORV, RBV, korting en afroming) hebben een aanzienlijke bijdrage geleverd aan het verminderen van het mestoverschot in 2003. De werkelijke bijdrage aan het wegwerken van het mestoverschot is mede afhankelijk van het realiseren van de opkoop van de aangeboden hoeveelheid fosfaat in RBV2. Uit berekeningen van de Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek in voorjaar 2002 zal moeten blijken of er in 2003 een evenwicht op de mestmarkt wordt bereikt.
2. Het op dit moment beschikbare budget van de provincies voor RBV2 is nog niet toereikend, hoewel de betreffende provincies op bestuurlijk niveau hebben toegezegd de budgetten voor de financiering van de sloopsubsidies te zullen verhogen tot de benodigde bedragen. Besluitvorming daarover moet echter nog plaatsvinden. In de loop van 2002 worden daartoe besluiten genomen in de Provinciale Staten van de betrokken provincies. Dit betekent dat een groot deel van het benodigde geld later ter beschikking komt. Daardoor zal de termijn voor afhandeling van een groot deel van de aanvragen opschuiven en zullen aanvragers langer in onzekerheid verkeren over een beslissing op hun aanvraag.
3. Het aantal bedrijfsbeëindigers in de intensieve veehouderij in 2000 als gevolg van veranderingen in het mestbeleid ligt ruwweg in de lijn met de prognose die begin 2000 door het LEI is gemaakt. Deze bedrijven kunnen gebruik maken van een "warme" sanering door de twee tranches van de RBV. Bovendien heeft dat als voordeel dat de dier- en mestproductierechten van deze bedrijven volledig uit de markt worden genomen. Bij verkoop van deze bedrijven zou grofweg ruim de helft van deze rechten (na afroming) nog op de markt blijven.
4. De bijdrage van de meer indirecte instrumenten in het flankerend beleid (SEP, IOZV en fiscaal instrumentarium) aan vermindering van het mestoverschot is moeilijk aan te geven. Het hoofddoel van met name SEP en IOZV was niet gericht op dit flankerend beleid, maar was gericht op ondersteuning van veehouders bij het keuzeprocess en een sociaal vangnet.
5. Binnen SEP-Veehouderij kreeg ongeveer een kwart van de ondernemers na een begeleidingsgesprek over voortzetting van hun bedrijf het advies het bedrijf te beëindigen. Onduidelijk is of deze adviezen direct geleid hebben tot het besluit van de ondernemer om over te gaan tot stopzetting van zijn bedrijf en om daarbij subsidie aan te vragen in het kader van RBV. Alleen een nadere evaluatie onder de gebruikers van SEP kan hierop een antwoord geven.
6. De bijdrage van IOZV (67 ondernemers hebben aangevraagd) als stimulans voor deelname aan de RBV is gering geweest.
7. Over het gebruik van het fiscaal instrumentarium (ondernemerspakket) als stimulans voor deelname aan de RBV is nog niet wat te zeggen. Het beoogde fiscale instrumentarium voor bedrijfsbeëindigers (ondernemerspakket) is nog niet in regelgeving vastgelegd. Over de in dit kader uit te vaardigen Algemene maatregel van bestuur vindt nog overleg plaats tussen het ministerie van LNV en het ministerie van Financiën.

1 Inleiding

Aanleiding

In de Meststoffenwet is de verplichting opgenomen dat iedere twee jaar de werking van deze wet wordt geëvalueerd en de Tweede Kamer van de resultaten op de hoogte wordt gesteld. In 2002 zal de Tweede Kamer de resultaten van de evaluatie over de jaren 2000 en 2001 ontvangen. De betrokken ministers van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (LNV) en Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en Milieubeheer (VROM) hebben een interdepartementale projectgroep Evaluatie Meststoffenwet 2002 (EMW 2002) gevormd die deze evaluatie organiseert en coördineert.

Het Expertisecentrum LNV (EC-LNV) voert voor deze projectgroep de evaluatie van het flankerend beleid van het Mestbeleid over de jaren 2000 en 2001 uit. Dit flankerend beleid wordt ook wel flankerend sociaal beleid genoemd. Tot het flankerend beleid behoren de volgende onderdelen:

1. RBV: Regeling beëindiging veehouderijtakken; RBV was opengesteld in voorjaar 2000 en in nazomer 2001 voor het opkopen van dier- en mestproductierechten en voor deelname aan een sloopregeling voor stallen (ten behoeve van reconstructiebeleid).
2. ORV: Opkoopregeling varkensrechten; ORV was opengesteld in 1999 en kende nog een uitloop tot na 1 januari 2000 om de afhandeling van de aanvragen te realiseren.
3. BEVAR: Beëindigingsregeling varkensbedrijven in Ecologische Hoofdstructuur (EHS); BEVAR was opengesteld in 1999 met een uitloop tot na 1 januari 2000 voor de afhandeling van de aanvragen.
4. SEP: Sociaal Economisch Plan; het gaat om SEP Veehouderij dat mede is ingezet als ondersteuningsmaatregel voor RBV.
5. IOZV: Regeling Inkomensvoorziening voor oudere gewezen zelfstandigen in de veehouderij; deze maatregel is ingezet als ondersteuningsmaatregel voor RBV.
6. Fiscaal Instrumentarium (ondernemerspakket); dit instrument dient als ondersteuningsmaatregel voor RBV.

Doel van de evaluatie

De evaluatie van het flankerend beleid in het kader van de Meststoffenwet over de jaren 2000 en 2001 dient om een antwoord te geven op de vraag in hoeverre het flankerend beleid heeft bijgedragen aan de doelstelling van het Meststoffenwet, namelijk het beperken van de minerale verliezen in de landbouw (zie ook bijlage 1). Om deze doelstelling te bereiken is in de regelgeving de mestproductie gekoppeld aan de mestplaatsingsruimte: de mestproductie is grondgebonden gemaakt.

De maatregelen van het flankerend beleid hebben vooral betrekking op het bereiken van evenwicht op de mestmarkt. De mate waarin er sprake is van een evenwicht in 2003 wordt berekend door de Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek (PCDMA; onder verantwoordelijkheid van het Milieuplanbureau (MPB)). De hoofdvraag van de evaluatie is:

“In welke mate heeft het flankerend beleid bijgedragen aan het evenwicht op de mestmarkt?”

De bijbehorende afgeleide vragen zijn:

- “Hebben de opkoopregelingen geleid tot een lager mestoverschot?”
- “Hebben IOZV, SEP en fiscale maatregelen de deelname aan de opkoopregelingen gestimuleerd?”

Afbakening

Het actieplan Nitraatproject maakt ook onderdeel uit van het flankerend beleid, maar wordt in deze evaluatie niet meegenomen. In 2002 wordt het Actieplan Nitraatprojecten uitgebreid geëvalueerd.

De evaluatie gaat maar zeer beperkt in op de efficiëntie van de RBV.

Deze evaluatie is geen totale evaluatie van de instrumenten binnen het flankerend beleid, de kortingsregel binnen de WHV en de afromingsregels bij veranderen van eigendom of verplaatsing van dier- en mestproductierechten.

Evaluatieopzet flankerend beleid in de periode 2000 – 2001

In de evaluatie worden de verschillende onderdelen van het flankerend beleid op hun prestaties en effecten in de periode 2000–2001 beschreven en geëvalueerd. Tevens is in beeld gebracht wat de gevolgen zijn van de afroming van de verhandelde mestrechten. Ook de resultaten van de eerder door het EC-LNV uitgevoerde evaluatie over de effecten van de korting in de WHV (Ogink e.a., 2002) zijn in dit evaluatierapport betrokken. Zij hebben eveneens invloed op het doen afnemen van het mestoverschot in Nederland.

De evaluatie bestaat uit een beoordeling op effectiviteit en/of efficiëntie van de maatregelen in relatie tot de hoofdvraag, ofwel wat hebben de maatregelen bijgedragen aan doelen van de Meststoffenwet.

Bij de uitvoering van de evaluatie is gewerkt met de VBTB-richtlijnen die in de Regeling Prestatiegegevens en Evaluatieonderzoek Rijksoverheid (Comptabiliteitswet) zijn vastgelegd.

2 Effecten van opkoop, korting en afroaming

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de effecten van de verschillende regelingen op het bereiken van een evenwicht op de mestmarkt in 2003. Het gaat om de volgende regelingen of maatregelen:

- 1 Regeling beëindiging veehouderijtakken (RBV); deze regeling is opengesteld in voorjaar 2000 (eerste tranche) en in nazomer 2001 (tweede tranche) voor het opkopen van dier- en/of mestproductierechten en voor deelname aan een sloopregeling voor stallen (ten behoeve van reconstructiebeleid).
- 2 Opkoopregeling varkensrechten (ORV); deze regeling is in 1999 opengesteld binnen het kader van de Wet Herstructurering Varkenshouderij (WHV) met een uitloop tot na 1 januari 2000 voor de afhandeling van de aanvragen; ook de effecten van de twee eerdere opkoopregelingen in de jaren 1997 en 1998 zullen worden vermeld om een totaal beeld te krijgen van de regelingen voor het opkopen van varkensrechten buiten de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).
- 3 Beëindigingsregeling varkensbedrijven in EHS (BEVAR); deze regeling is opengesteld in 1999 en heeft nog een uitloop tot na 1 januari 2000 voor de afhandeling van de aanvragen.
- 4 Korting van varkensrechten en afroaming van mestproductie- en dierrechten bij verandering van eigendom of verplaatsing van mestproductie; hoewel deze maatregelen geen onderdeel zijn van het flankerend beleid, maar van de Meststoffenwet zelf, worden ze in deze evaluatie meegenomen om een totaal beeld te krijgen van de bijdrage aan de afname van het mestoverschot.

In deze evaluatie gaat het uitdrukkelijk niet om deze maatregelen te evalueren. Het gaat om de bijdrage van deze maatregelen aan het terugdringen van het mestoverschot in Nederland.

In het algemeen geldt dat de maatregelen altijd betrekking hebben op dier- en mestproductierechten waarvoor forfaitaire fosfaatproducties per diercategorie per jaar zijn vastgelegd in de Meststoffenwet. Eventuele vergoedingen voor deze rechten zijn gebaseerd op deze forfaitaire producties.

2.2 Evaluatiedoel flankerend beleid

De hoofdvraag van de evaluatie van het flankerend beleid in het kader van de Meststoffenwet is:

In welke mate heeft het flankerende mestbeleid bijgedragen aan het bereiken van een evenwicht op de mestmarkt?

In het verlengde van deze hoofdvraag gaat het om de daarvan afgeleide vraag:
Wat is de totale opgekochte hoeveelheid (kg) fosfaat (en stikstof) uit dierlijke mest in 2000 en 2001?

Vanuit de overheid is het de bedoeling om via opkoopregelingen, kortingen en afromingspercentages het mestoverschot in Nederland te verkleinen. De opkoopregelingen kosten de overheid geld, want ze geeft daarin de aanbieders van dier- en mestproductierechten een vergoeding. Uit oogpunt van efficiëntie zal de overheid niet meer uit de markt willen nemen dan het overschot groot is. Met het flankerend sociaal beleid beoogde de Minister een bijdrage te leveren aan evenwicht op de mestmarkt in 2003 (Tweede Kamer 1998/1999, 26729, nr.1, 10 september 1999, en nr. 13, 3 december 1999). In 1999 werd het fosfaatoverschot in 2003 geschat op 24 miljoen kg. In 2000 werd een herziene berekening gemaakt; toen kwam men op 21,5 miljoen kg fosfaat (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000).

2.3 Regeling beëindiging veehouderijtakken (RBV)

De RBV kent twee tranches. De eerste (RBV1) werd op 17 maart 2000 bekend gemaakt (Stc 17 maart 2000, nr. 55 / pag. 16), werd op 22 maart 2000 geopend voor deelname en sloot op 19 mei 2000. De tweede tranche (RBV2) voor deelname liep van 1 oktober 2001 tot 29 oktober 2001. Beide hebben tot doel om het overschot uit de markt te doen verdwijnen dat naar verwachting ontstaat door de aanscherping van normen voor het toegestane verlies van mineralen en de invoering van een systeem van mestafzetovereenkomsten in 2002. Voor de opkoop van fosfaatrechten heeft het Rijk 304,03 miljoen (f 670 miljoen) ter beschikking gesteld (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000). Daarnaast kunnen veehouders in aanmerking komen voor een subsidie op het afbreken van de stallen. De provincies hebben daarvoor 508,23 miljoen (f 1,12 miljard) gegarandeerd (Tweede Kamer 2001/2002, 26729, nr. 48, 2 november 2001).

Zodra een aanvraag is goedgekeurd dan ontvangt de betreffende veehouder een beschikking met een toewijzing (voor subsidieverlening). Aanvragers hebben, nadat deze beschikking is verleend, nog de mogelijkheid om de aanvraag in te trekken. Op het moment dat is vastgesteld dat de aanvrager geen dieren, en bij sloopsubsidie ook geen stallen, meer heeft ontvangt de aanvrager een vaststellingsbeschikking en ontvangt hij binnen vier weken het vastgestelde subsidiebedrag, gekort voor het voorschotbedrag (voor op te kopen dier- en/of mestproductierechten) dat na de subsidieverlening is uitgekeerd. Na de vaststelling haalt Bureau Heffingen de dier- en/of niet-grondgebonden mestproductierechten door. Ook de grondgebonden mestproductierechten van de beëindigende veehouderijtak vervallen en worden daarom doorgehaald. De op dat moment aanwezige latente productierechten (rechten die niet worden benut) vervallen eveneens; zij worden ook doorgehaald. Deze doorgehaalde rechten bestaan vanaf dat moment niet meer.

2.3.1 RBV eerste tranche (RBV1)

Aan veehouders die hun bedrijf geheel of gedeeltelijk ter beëindiging aanboden in het kader van RBV1, werd een vergoeding van 16,56 (f 36,50) per kg forfaitair fosfaat niet-grondgebonden mestproductierechten en 122,52 of f 270,- per varkensseenheid geboden. Daarnaast konden veehouders in de concentratiegebieden in de provincie Overijssel, Gelderland, Utrecht, Brabant en Limburg een vergoeding krijgen voor de afbraak van vrijkomende bedrijfsgebouwen. De sloopvergoeding bestaat uit een vast bedrag van 22,69 (f 50,-) per vierkante meter staloppervlak en 40% van de vervangingswaarde van de te slopen stal.

Het Rijk heeft in eerste instantie 45,38 miljoen (f 100 miljoen) ter beschikking gesteld voor de opkoop van fosfaat en de betrokken provincies in totaal 76,69 (f 169 miljoen) voor sloopsubsidies (Stc 17 maart 2000, nr. 55 / pag. 21). Later zijn deze bedragen verhoogd tot 181,51 (f 400 miljoen) respectievelijk 183,78 (f 405 miljoen) (Stc. 28 september 2001, nr. 188 / pag. 13).

Bij de inwerkingstelling van RBV1 was het de bedoeling dat uiterlijk 31 december 2001 de opgekochte varkens- en mestproductierechten zijn doorgehaald. Tot die datum konden aanvragen waarin via een beschikking subsidie was verleend, worden ingetrokken.

Resultaten RBV1

In totaal zijn 3.444 aanvragen ingediend en in behandeling genomen (Brief aan Vaste Commissie voor LNV, 17-01-LNV, 26-02-2001). Daarbij werd ruim 10 miljoen kg forfaitair fosfaat aangeboden. Ruim 700 aanvragen werden afgewezen of werden ingetrokken door de aanvragers. Op 4 maart 2002 waren er 2.703 aanvragen toegewezen (zie tabel 2.1). Dit aantal kan overigens nog wijzigen, omdat er nog bezwaarschriften in behandeling zijn (een twintigtal op 4 maart 2002). De hoeveelheid uit de markt te nemen fosfaat kan daardoor nog licht wijzigen, omdat afgewezen aanvragen alsnog kunnen worden toegewezen indien een bezwaarschrift is ingediend.

Per 4 maart 2002 zijn van 1.999 aanvragen de rechten doorgehaald. Het gaat om ruim 5,1 miljoen kg forfaitair fosfaat, bijna tweederde van de hoeveelheid toegewezen fosfaat. Voor ruim 700 toegewezen aanvragen is er nog geen (goedgekeurde) vaststellingsbeschikking. Daarbij gaat het om 2,9 miljoen kg forfaitair fosfaat. Mede gezien de lopende bezwaarschriften kan deze hoeveelheid fosfaat nog licht wijzigen. De totale hoeveelheid forfaitair fosfaat die uiteindelijk wordt doorgehaald zal echter dicht bij de toegewezen hoeveelheid (8,0 miljoen kg) liggen, omdat na 31 december 2001 aanvragers geen toegewezen aanvragen meer kunnen intrekken.

De totale hoeveelheid doorgehaald forfaitair fosfaat is groter dan de hoeveelheid fosfaat uit niet-grondgebonden dier- en mestproductierechten die in aanmerking komen voor subsidie. Ook de op de bedrijven aanwezige latente ruimte (1,2 miljoen kg forfaitair fosfaat) en grondgebonden varkensrechten (0,2 miljoen kg forfaitair fosfaat) zijn doorgehaald (tabel 2.1). Voor de laatste geldt dat de "vrije" productieruimte van 125 kg fosfaat per ha per 1 september 1998 niet meer kan worden benut voor het houden van varkens (en per 1 januari 2001 geldt dat ook voor pluimvee). Wel kunnen diercategorieën waarvoor mestproductierechten gelden, worden gehouden op deze "vrije" (grondgebonden) productieruimte.

Tabel 2.1 Aantal toegewezen en vastgestelde aanvragen in de eerste tranche van de RBV, met daarbij de hoeveelheden betrokken forfaitair fosfaat (per 04-03-2002)

Resultaten RBV1	toegewezen (subsidieverlening*)	vastgesteld en doorgehaald***
Aantal aanvragen	2.703**	1.999
Niet-grondgebonden rechten (in kg fosfaat):		
Varkensrechten	5.362.385	3.621.687
Mestproductierechten (mpr) pluimvee	2.420.050	1.439.656
Mpr rundvee + pluimvee	63.062	19.448
Mpr rundvee	128.242	66.626
Totaal	7.973.739	5.147.417
Doorgehaalde latente ruimte (in kg fosfaat)		1.188.417
Doorgehaalde grondgebonden varkensrechten (in kg fosfaat)		233.226

* Aanvragen waarop via een beschikking subsidie is toegewezen

** In de berekening van het mestoverschot (Staalduinen, e.a., 2002) is uitgegaan van de situatie op 12 februari 2002. Toen waren er 2.702 aanvragen. Het verschil zit in een bezwaarschrift op een afgewezen aanvraag, die alsnog is toegewezen. De totale hoeveelheid fosfaat was op 12 februari iets groter (7.982.119 kg). Dat de hoeveelheid op 4 maart lager is (ruim 8.000 kg) en niet hoger, valt te verklaren door enkele kleine correcties die in de LASER-gegevens zijn verwerkt.

*** Aanvragen waarvoor een vaststellingsbeschikking is

Bron: LASER Diemen

Verschillen per regio en per diersoort en combinatie met sloop

De grootste hoeveelheid op te kopen fosfaat binnen RBV1 blijkt afkomstig te zijn van bedrijven met varkens. Van de fosfaatrechten uit de toegewezen aanvragen heeft 67% betrekking op varkensrechten (tabellen 2.1 en 2.2). 30% van de fosfaat is afkomstig

van kippen en 3% van rundvee; bij de laatste gaat het om vee voor de vleesproductie (met name vleeskalveren en vleesstieren).

Tabel 2.2 Verdeling van aanvragen voor opkoop van fosfaat uit dier- en mestproductierechten over diercategorieën en in combinatie met sloop over provincies binnen de toegewezen aanvragen van de eerste tranche van de RBV

Provincie	Percentage op basis van totaal in Nederland te vergoeden fosfaat			
	van varkens	van kippen	van rundvee	in combinatie met sloop (voor alle diercategorieën)
Overijssel	9	3	0,5	6
Gelderland	15	5	0,6	11
Utrecht	2	1	0,1	1
Noord-Brabant	32	15	1,1	40
Limburg	6	5	0,3	10
Overige provincies	3	1	0,7	0
Geheel Nederland	67	30	3	68*

* Op basis van het aantal aanvragen bedraagt de combinatie met sloop 48%

Bron: LASER Diemen

Zoals te verwachten viel hebben met name veehouders in de concentratiegebieden, in het bijzonder de provincies Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg, gebruikgemaakt van de RBV1. Dat had ook te maken met de mogelijkheid om in aanmerking te komen voor een bijdrage in de sloopkosten van de stallen waarin de dieren werden gehouden, waarvan de productierechten werden aangeboden voor opkoop.

Van de toegewezen hoeveelheid fosfaat werd 68% gecombineerd met een aanvraag voor de sloopsubsidie. De combinatie met sloop bedraagt op basis van het totale aantal toegewezen aanvragen 48%. Dat duidt erop dat sloop vooral plaatsvindt op de bedrijven met meer dieren dan het gemiddelde op de betrokken bedrijven (voor de relevante diercategorieën). Per eind januari 2002 bedroeg de totale oppervlakte stallen voor sloop 2 km².

De provincies Limburg en Noord-Brabant in concentratiegebied Zuid scoorden het hoogst betreffende het aandeel aanvragen in combinatie met sloop: ruim 75% respectievelijk bijna 70%. De twee grote provincies in het concentratiegebied Oost, Overijssel en Gelderland, scoorden veel lager: beide bijna 40%. Dat in concentratiegebied Oost veel minder aanvragen in combinatie met sloop zijn ingediend dan in concentratiegebied Zuid, kan samenhangen met de bedrijfsstructuur. In Oost zijn verhoudingsgewijs meer gemengde bedrijven met kleine takken, waar de stallen nog kunnen worden benut voor de andere tak die blijft.

Schatting van opgekochte hoeveelheid werkelijk fosfaat

De werkelijke fosfaatexcretie van de dieren is lager dan de forfaitaire excretie. De werkelijke excretie van varkens, pluimvee en rundvee ligt bij benadering op 70%, 85% respectievelijk 80% van het forfait (afgeleid van Staalduinen e.a., 2001). Daarmee rekening houdend is in RBV1 de werkelijke hoeveelheid toegewezen fosfaat 6,0 miljoen kg. Daarvan kan nog iets afgaan, omdat enkele aanvragers hun aanvraag alsnog kunnen intrekken (van de nog niet doorgehaalde rechten). De totale afgeronde hoeveelheid van 6,0 miljoen kg werkelijk fosfaat verandert daardoor echter niet.

Kosten van opkoop dier- en productierechten

Voor de rechten die zijn toegewezen ontvangt de aanvrager 16,56 (f 36,50) per kg fosfaat (dat is 122,52 of f 270,- per varkensseenheid). Op grond van de toegewezen rechten (8,0 miljoen kg) bedragen de kosten voor opkoop van fosfaat 132,2 (f 291,4 miljoen). Daarvoor is in werkelijkheid 6,0 miljoen kg fosfaat opgekocht. De vergoeding per kg werkelijk fosfaat ligt dus 33% hoger.

In totaal had LASER per 28 januari 2002 op basis van de toegewezen aanvragen voor 131,8 miljoen beschikt aan subsidie voor dier- en mestproductierechten.

Dat is iets minder dan het bedrag dat hierboven is berekend. Wanneer alle aanvragen zijn afgehandeld, dus vastgesteld en doorgehaald, kan dit verschil opgeheven zijn. Voor de afbraak van stallen hadden de provincies Overijssel, Gelderland, Utrecht, Noord-Brabant en Limburg in totaal 140,6 miljoen beschikt aan subsidies voor sloop. Dat is ruim 75% van het beschikbare budget voor RBV1.

2.3.2 RBV tweede tranche (RBV2)

De RBV2 is geopend op 1 oktober 2001 en sloot op 31 oktober 2001. De geboden vergoeding per kg forfaitair fosfaat niet-grondgebonden dier- of mestproductierechten bedraagt 14,75 (f 32,50 in plaats van f 36,50 in RBV1). De vergoeding per varkens eenheid is 109,15 (f 240,53). De vergoeding voor de sloop en de waarde van de af te breken gebouwen is gelijk aan die in RBV1. Het Rijk en de betrokken provincies hebben in het kader van RBV2 68,07 miljoen (f 150 miljoen) voor opkoop van fosfaat respectievelijk 71,02 miljoen (f 156,5 miljoen) voor sloopsubsidies beschikbaar gesteld (Stc. 28 september 2001, nr. 188 / pag. 13). Evenals in de eerste tranche konden veehouders in de concentratiegebieden in de provincie Gelderland, Utrecht, Brabant en Limburg een vergoeding krijgen voor de afbraak van vrijkomende bedrijfsgebouwen. Veehouders in de provincie Overijssel komen in de tweede tranche niet in aanmerking voor een sloopvergoeding. In tegenstelling tot de eerste tranche vielen kalkoenen ook onder de regeling.

Resultaten RBV2

Voor RBV2 blijken 2.634 aanvragen te zijn ingediend (tabel 2.3). Daarmee is 12,4 miljoen kg forfaitair fosfaat aangeboden. 2.498 aanvragen zijn in behandeling genomen. De aanbidding is groter dan in de eerste tranche van de RBV. Van de aangeboden hoeveelheid fosfaat heeft 39% betrekking op pluimvee, 57% op varkens en 4% op rundvee.

Evenals in RBV1 is in concentratiegebied Zuid het aanbod van fosfaat het grootst. In Noord-Brabant is bijna de helft van de aangeboden hoeveelheid aangevraagd. Met Limburg erbij komt het percentage zelfs op 70%. Concentratiegebied Oost komt erg laag uit (25%). Dat wordt met name veroorzaakt door het gegeven dat voor de tweede tranche geen combinatie met sloop mogelijk was in Overijssel; in deze provincie bedraagt het aanbod slechts 4% van de totale aangeboden hoeveelheid fosfaat. Ook in RBV2 is op grote schaal aangevraagd voor de sloopsubsidie. Van de in behandeling genomen aanvragen zijn er 1.663 in combinatie met sloop. Van de gecombineerde aanvragen is ongeveer 70% afkomstig uit concentratiegebied Zuid. In totaal is voor bijna 2,6 km² sloopsubsidie aangevraagd.

Tabel 2.3 Aantal ingediende aanvragen in de tweede tranche van de RBV, met daarbij de hoeveelheden betrokken forfaitair fosfaat, ook verdeeld over regio's in Nederland (per 31-01-2002)

Resultaten RBV2 concentratiegebied (%)	ingediend	in behandeling	verdeling per		
			Oost	Zuid	overig NI
Aantal aanvragen	2.634*	2.498	35	55	20
Aangeboden rechten (in kg forfaitair fosfaat):					
Varkensrechten	7.037.163	6.901.351	14	41	2
Pluimveerechten (kip en kalkoen)	4.838.420	4.734.048	9	26	3
Mestproductierechten (mpr) rundvee	555.325	536.532	2	2	0***
Totaal	12.430.908	12.171.931	25	70	5

* Van de ingediende aanvragen zijn er inmiddels 105 ingetrokken, 31 niet-ontvankelijk verklaard;

** Van de in behandeling genomen aanvragen zijn inmiddels 2 afgewezen (2.089 kg pluimveefosfaat)

*** Ongeveer 0,5% van totale aangeboden hoeveelheid forfaitair fosfaat

Bron: LASER Diemen.

Schatting van opgekochte hoeveelheid werkelijk fosfaat

De werkelijke hoeveelheid fosfaat die van de nog in behandeling zijnde aanvragen uit de markt wordt gehaald, kan op dezelfde wijze worden berekend als bij RBV1. Dat betekent dat 12,2 miljoen kg forfaitair fosfaat ongeveer 9,3 miljoen kg werkelijk fosfaat is. Wat echt uit de markt genomen gaat worden via RBV2, heeft de Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek (onder verantwoordelijkheid van het Milieuplanbureau (MPB)) via een berekening ingeschat ten behoeve van de berekening van het mestoverschot in 2003. Op grond van de berekeningswijze van deze commissie zal circa 80% van de hoeveelheid van de hoeveelheid aangeboden fosfaat uit de markt worden gehaald (Staalduinen e.a., 2002). Dat betekent dan 9,7 miljoen kg forfaitair of 7,4 miljoen kg werkelijk fosfaat.

Kosten van opkoop van fosfaat uit dier- en mestproductierechten

De kosten voor opkoop zijn 14,75 (f 32,50) per kg fosfaat. Wat in totaal nodig zal zijn is nog niet bekend. Indien de hoeveelheid overeenkomt met de hierboven gemaakte schatting, dan is 143,6 miljoen (f 316,4 miljoen) nodig voor de opkoop van fosfaat. Dat is 75 miljoen minder dan het in eerste instantie voor deze RBV2 beschikbaar gestelde bedrag.

Indien ook 80% van de vierkante meters in aanmerking komt voor subsidie is bij een bedrag van 100,74 (f 220,-; dat is f 50,- voor sloop en f 170,- voor waarde van stallen per m² (Tweede Kamer 2001/2002, 26729, nr. 48, 2 november 2001) dan is daarvoor 209,54 miljoen nodig. Het in eerste instantie beschikbaar budget van de deelnemende provincies voor de RBV2 bedraagt 71,02 miljoen. Dat is eenderde van het benodigde bedrag.

2.4 Opkoopregelingen van varkensrechten (ORV en BEVAR)

De Opkoopregeling Varkensrechten (ORV) en de Beëindigingsregeling Varkensbedrijven (BEVAR) waren in 1999 beschikbaar voor bedrijven met varkens in de concentratiegebieden Zuid en Oost.

2.4.1 Opkoopregeling Varkensrechten (ORV)

Bij deelname aan de ORV ontvingen bedrijven, gelegen buiten de Ecologische Hoofdstructuur (EHS), bij beëindiging door verkoop van alle varkensrechten aan de overheid een marktconforme vergoeding voor 75% van de niet-grondgebonden rechten en 100% van de grondgebonden rechten. Aan deze ORV gingen twee opkoopregelingen vooraf: de eerste in 1997 in concentratiegebied Zuid en de tweede in 1998 in de concentratiegebieden Zuid en Oost.

Resultaten ORV

De eerste twee opkoopregelingen voor varkensrechten leverden ruim 45.000 kg forfaitair fosfaat op (zie tabel 2.4). Bij de ORV in 1999 zijn circa 325.000 varkensseenheden, dat is ruim 2,4 miljoen kg forfaitair fosfaat, opgekocht op 1.860 varkensbedrijven. Het leeuwendeel van de opgekochte hoeveelheid fosfaat kwam uit Noord-Brabant.

Uitgaande van dezelfde aannames als bij RBV1 voor de berekening van de werkelijke hoeveelheid fosfaat, is met de drie tranches van ORV 1,7 miljoen kg werkelijk fosfaat opgekocht.

Tabel 2.4 Aantal ingediende, toegewezen en doorgehaalde aanvragen voor ORV en BEVAR en daarbij op te kopen hoeveelheden forfaitair fosfaat, per eind 2001

Resultaten ORV en BEVAR	ingediend	toegewezen	in behandeling	afgehandeld en doorgehaald
Aantal aanvragen:				
ORV (1997 en 1998)	55	0		55
ORV (1999)	2.533	1.866**	3	1.860
BEVAR (1999)	325	113**	0	90
Te vergoeden varkensrechten (in kg fosfaat):				
ORV 1997 en 1998 (6.197 varkensseenheden (ve))		45.858	0	45.858
ORV (325.081 ve)		2.405.599	27.994	2.405.599
BEVAR (69.753 ve)		516.172	0	449.542
Totaal doorgehaalde varkensrechten (kg fosfaat)		2.967.629	27.994	2.900.999

* Dit speelt met name. in 1998 en 1999

** Van ORV (1999) zijn 6 aanvragen ingetrokken en van BEVAR 5

Bron: Ogink e.a., 2001; DLG, 2001 en Bureau Heffingen

Kosten ORV

Binnen de ORV (1999) is 82,59 (f 182 miljoen) uitgegeven voor de opkoop van varkensrechten. Dat is 34,33 (f 75,66) per kg fosfaat of 254,06 (f 560,-) per varkensseenheid.

2.4.2 Beëindigingregeling varkensbedrijven in de EHS (BEVAR)

BEVAR was opengesteld van 14 januari 1999 tot 30 juni 1999 en voorzag in een subsidie voor beëindiging of verplaatsing van varkens die gelegen waren in of nabij de EHS van de beide concentratiegebieden, dan wel die een ammoniakdepositie hadden van tenminste 300 MOL per hectare per jaar op een voor verzuring gevoelig gebied dat gelegen was in de EHS.

Resultaten BEVAR

108 varkensbedrijven in de EHS hebben een toewijzing en beëindigen hun bedrijf met gebruikmaking van BEVAR. In totaal zijn bijna 70.000 varkensseenheden, ruim 0,5 miljoen kg forfaitair fosfaat, opgekocht (zie tabel 2.4). De werkelijke hoeveelheid opgekocht fosfaat bedraagt bij benadering 0,3 miljoen kg (zie voor de wijze van schatten bij ORV).

De verdeling van opkoop van varkensrechten binnen de vier betrokken provincies was als volgt: Noord-Brabant 55%, Overijssel 16%, Gelderland 11% en Limburg 18%.

Kosten BEVAR

In totaal is 15,16 miljoen (f 33,4 miljoen) uitgegeven voor de opkoop van varkensrechten binnen BEVAR. Per varkensseenheid en per kg fosfaat is dat 249,50 (f 549,82) respectievelijk 33,72 (f 74,30).

2.5 Korting en afroaming dier- en mestproductierechten

Korting van varkensrechten heeft in 1998 plaatsgevonden door de Wet Herstructurering Varkenshouderij (WHV). In de Meststoffenwet is opgenomen dat bij verandering van eigendom en bij verplaatsing van dier- en mestproductierechten afroaming van deze rechten plaatsvindt.

2.5.1 Resultaten WHV

Via de WHV zijn de bedrijven met varkens 10% gekort op hun varkensrechten. Uitzonderingen waren mogelijk. Uit de evaluatie van deze WHV (Ogink e.a., 2002) blijkt dat gemiddeld 6,9% is gekort. In totaal is daarmee bijna 6 miljoen kg forfaitair

fosfaat uit de markt genomen (tabel 2.5). In werkelijkheid is dat ongeveer 4,2 miljoen kg fosfaat (zie voor wijze van schatten bij RBV1: ongeveer 70% van forfaitair fosfaat is werkelijk fosfaat bij varkens).

Tabel 2.5 Resultaten van korting binnen WHV en afroming bij verhandelen van rechten, per eind 2001

Resultaten	Hoeveelheden in kg fosfaat				Aantal
	1998+1999	in 2000	in 2001	totaal	
Korting WHV (doorgehaalde varkensrechten): korting	5.954.277			5.954.277	24.018**
Afroming van rechten:					
varkens (varkensrechten)	1.942.655	517.162	284.090	2.743.907	6.936***
pluimvee (pluimveerechten)			268.057	268.057	636***
ov. dieren (mestproductierechten)*	767.891	251.855	132.673	1.152.430	4.460***
Totaal afgeroomd	2.710.546	769.017	684.820	4.164.394	12.032***
Totaal gekort en afgeroomd	7.664.823	769.017	684.820	10.118.660	

* In de categorie overige dieren zitten ook de rechten van varkens en pluimvee die (nog) niet omgezet waren naar varkensrechten respectievelijk pluimveerechten.

** Dit betreft het aantal mestnummers

*** Betreffende de afroming gaat het om het aantal transacties.

Bron: EC-LNV, 2001 (evaluatie WHV) en Bureau Heffingen

2.5.2 Resultaten afroming

Bij verandering van eigendom en verplaatsing van dier- en mestproductierechten vindt afroming plaats. Daarbij worden drie soorten rechten onderscheiden:

- varkensrechten (met daarbinnen een onderscheid voor fokzeugen en niet-fokzeugen) voor de productie van varkensmest: 60% afroming sinds 2000 (in 1998 en 1999 was dit 40%);
- pluimveerechten voor de productie van kippen- en kalkoenenmest: 25% afroming;
- mestproductierechten voor de productie van mest afkomstig van runderen, schapen, vossen, nertsen, geiten, eenden en konijnen: 25% afroming.

Het afromingspercentage van pluimvee- en mestproductierechten is dus gelijk. De minister van LNV heeft in oktober 2000 de Tweede Kamer toegezegd dat bij de evaluatie van het mestbeleid in 2002 zal worden bezien of het hoge afromingspercentage bij varkensrechten moet worden aangepast (Brief aan Vaste Kamercommissie LNV, TRCJZ/2000/12025, 04-10-2000). Uitzonderingen op deze afroming zijn mogelijk, onder andere bij overdracht in familieverband en bij bedrijfsverplaatsing.

Door afroming is in de jaren 1998 t/m 2001 ruim 4,2 miljoen kg forfaitair fosfaat uit de markt genomen (tabel 2.5). Dat is circa 3,1 miljoen kg werkelijk fosfaat (2,0 in 1998 en 1999 en 1,1 in 2000 en 2001)¹.

Van de afgeroomde hoeveelheid fosfaat is bijna de helft afkomstig van varkensrechten in de jaren 1998 en 1999. Uit de hoeveelheid afgeroomde mestproductierechten (geen varkens en pluimvee) in 2001 kan door vergelijking met de afgeroomde pluimveerechten en de afgeroomde mestproductierechten van de overige diercategorieën in voorgaande jaren worden afgeleid dat verandering van eigendom van mestproductierechten buiten varkens en pluimvee gering is.

¹ Zie voor berekeningswijze om de werkelijke hoeveelheid fosfaat te schatten bij RBV1. Voor de overige dieren is in 1998 t/m 2000 gerekend met het percentage van pluimvee (85%), omdat in deze groep veel pluimvee voorkwam, naast rundvee. In 2001 is het percentage van rundvee aangehouden (80%), omdat in dat jaar het vooral om rundvee ging.

2.6 Discussie en conclusie

Het flankerend beleid is vooral ingezet om het mestoverschot te verminderen (een van de doelen van de Meststoffenwet). Behalve de WHV en de afroming zijn alle beleidsinstrumenten uit tabel 2.6 ingezet vanuit het flankerend beleid. In deze evaluatie is de invloed vanuit deze instrumenten op het betrokken doel van de meststoffenwet zo goed mogelijk benaderd. Daarbij zijn dus niet deze instrumenten als zodanig (in z'n geheel) geëvalueerd.

2.6.1 Vermindering van fosfaat op de mestmarkt

De vraag is welke bijdrage de opkoopregelingen hebben gehad in het bereiken van het evenwicht op de mestmarkt. Met het flankerend beleid beoogde(n) de minister(s) van LNV (en VROM) immers een bijdrage te leveren aan evenwicht op de mestmarkt in 2003 (Tweede Kamer 1998/1999, 26729, nr. 1, 10 september 1999, en nr. 13, 3 december 1999). Verwacht werd dat het mestoverschot in 2002 op 14 miljoen kg en in 2003 op 24 miljoen kg fosfaat kwam. Aanvullende maatregelen waren daarom nodig om tot een evenwicht te komen. In 2000 werd een herziene berekening gemaakt van het fosfaatoverschot in 2003; toen kwam men op 21,5 miljoen kg fosfaat (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000).

De totale vermindering van de hoeveelheid fosfaat in Nederland in de jaren 1998 t/m 2001 onder invloed van het flankerend beleid, korting in het kader van de WHV en afroming blijkt 30,9 miljoen kg forfaitair fosfaat te zijn; in werkelijkheid is dat bij benadering 22,7 miljoen kg (tabel 2.6). Dat is wel op voorwaarde dat de daarin betrokken schatting van RBV2 wordt gerealiseerd na 2001. Ongeveer 80% van deze hoeveelheid fosfaat is door vermindering van de hoeveelheid varkensmest.

Tabel 2.6 Resultaten van korting WHV, afroming en opkoop van fosfaat (forfaitair en werkelijk) januari 2002

Resultaten	Hoeveelheden in miljoen kg fosfaat					Aantal bedrijven
	Varkens	Pluimvee	Rundvee en overige dieren*	Totaal forfaitair	Totaal werkelijk	
Gerealiseerd per eind 2001:						
Korting WHV (1998)	6,0	-	-	6,0	4,2	24.018
Afroming (1998+1999)	1,9	-	0,8	2,7	2,0	12.032**
Afroming (2000+2001)	0,8	0,3	0,4	1,5	1,1	
ORV (1997+1998+1999)	2,5	-	-	2,5	1,7	1.862
BEVAR (1999)	0,5	-	-	0,5	0,3	108
RBV1 (2000)	5,4	2,4	0,2	8,0	6,0	2.702
Totaal gerealiseerd:	17,1	2,7	1,4	21,2	15,3	
voor 1998+1999	10,9	-	0,8	11,7	8,2	
voor 2000+2001	6,2	2,7	0,6	9,5	7,1	
Nog te realiseren na 2001:						
RBV2 (2001); in behandeling	6,9	4,8	0,5	12,2	9,3	2.498
idem, gecorrigeerd***	5,5	3,8	0,4	9,7	7,4	2.000
Gerealiseerd en te realiseren:						
RBV1 + RBV2 (gecorrigeerd)	10,9	6,2	0,6	17,7	13,4	4.702
Totaal	22,6	6,5	1,8	30,9	22,7	

* Tot 2001 zijn de mestproductierechten van kippen en kalkoenen bij rundvee en overige dieren gerekend. Sinds 2001 zijn de mestproductierechten van kippen en kalkoenen omgezet in pluimveerechten.

** Dit is het totale aantal transacties van de jaren 1998 t/m 2001

*** Dit is een schatting; RBV2 gecorrigeerd voor afwijzingen en intrekkingen; 80% van in behandeling genomen aanvragen wordt doorgehaald (afgeleid van RBV1)

In de jaren 2000 en 2001 bedraagt de gerealiseerde plus nog te realiseren (gecorrigeerde) vermindering 19,2 miljoen kg forfaitair fosfaat, wat overeenkomt met

circa 14,5 miljoen kg werkelijk fosfaat. De bijdrage vanuit de opkoopregelingen in die jaren (RBV1 en RBV2) is 17,7 miljoen kg forfaitair fosfaat, wat correspondeert met 13,4 miljoen kg werkelijk fosfaat. Binnen de RBV is het aandeel vanuit de varkenshouderij 60% en dat van de pluimveehouderij 35%. De bijdrage van de varkenshouderij is lager dan in het totaal van de opkoopregelingen, de afroaming en de korting. Dat komt omdat ORV, BEVAR en de korting in het kader van de WHV betrekking hadden op de varkenshouderij. En binnen de afroaming van rechten bij verandering van eigendom of bij verplaatsing geldt voor de varkenshouderij een hoger afroompercentage dan voor de andere dierhouderijen.

Met de beleidsinstrumenten in het flankerend beleid is dus een grote hoeveelheid (potentiële) fosfaatrechten uit productie genomen en doorgehaald. Ten dele is dat nog een "worden" want de afhandeling van de RBV2-aanvragen is net begonnen.

Het totaal aan doorgehaalde fosfaatrechten bij de opkoopregelingen is groter dan het totaal aan uitbetaalde rechten. Naast de uitbetaalde varkens- en pluimveerechten en niet-grondgebonden mestproductierechten zijn ook latente rechten (op dat moment niet benutte rechten) en niet vergoede grondgebonden dierrechten doorgehaald. Deze zijn niet meegeteld in de hoeveelheid uit de markt genomen fosfaat. De fosfaat van latente rechten is immers al uit de markt. En de fosfaat van grondgebonden dierrechten is niet structureel uit de markt, want de productieruimte van grondgebonden rechten kan weer worden benut door het houden van dieren waarvoor mestproductierechten gelden.

In totaal heeft het Rijk in de periode 1998-2001 via ORV, BEVAR en RBV1 voor 230 miljoen 10 miljoen kg forfaitair fosfaat, dan wel 8,0 miljoen kg werkelijk fosfaat opgekocht. Dat is 23,- per kg forfaitair fosfaat en 28,75 per kg werkelijk fosfaat. Indien de nog op te kopen (gecorrigeerde hoeveelheid) aangeboden fosfaat van RBV2 tegen een waarde van 143,6 miljoen daarbij wordt betrokken (9,7 miljoen kg forfaitair fosfaat, ongeveer 7,4 miljoen kg werkelijk fosfaat), dan zijn de kosten: 19,- per kg forfaitair en 24,25 per kg werkelijk fosfaat.

2.6.2 Bijdrage van RBV aan vermindering van het mestoverschot

Uit de voorgaande paragraaf is duidelijk, dat de beide tranches van RBV in belangrijke mate aan het oplossen van het mestoverschot bijdragen. In welke mate eraan is bijgedragen wordt duidelijk uit de berekening van het mestoverschot in 2003, die de Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek in voorjaar 2002 uitvoert. In die berekening wordt namelijk ook rekening gehouden met zaken als veranderingen in de hoeveelheid fosfaat die wordt geëxporteerd of verwerkt, dan wel door voedingsmaatregelen.

De hoeveelheid opgekocht fosfaat via RBV blijkt aanzienlijk hoger te zijn dan die in voorgaande jaren is opgekocht uit varkensrechten via ORV (drie tranches) en BEVAR. Belangrijke redenen voor het grotere aanbod van fosfaat bij de RBV zijn:

- de combinatie met subsidie voor sloop in de ruimte-voor-ruimte-regeling voor alle bedrijven met varkens, kippen en vleesrundvee;
- de slechte economische situatie en vooruitzichten, vooral na de crisis met mond- en klauwzeer (MKZ) in 2001.

Niet alle per 31 december 2001 toegewezen dier- en mestproductierechten zijn doorgehaald bij Bureau Heffingen. Per 4 maart 2001 is bijna tweederde doorgehaald. Voor de resterende eenderde wordt gewerkt aan de vaststellingsbeschikkingen. De totale hoeveelheid door te halen rechten zal dicht bij de totale toegewezen hoeveelheid fosfaat (8,0 miljoen kg forfaitair fosfaat) liggen, want vanaf 1 januari 2002 kunnen de toegewezen aanvragen niet meer worden ingetrokken. Uit het twintigtal lopende bezwaarschriften (op afgewezen aanvragen) kan nog een kleine hoeveelheid alsnog worden toegewezen.

Betreffende het realiseren van de aangeboden opkoop van aangeboden fosfaat in RBV2 is er een probleem. Het door het Rijk en de betrokken provincies ter beschikking gestelde budget voor het opkopen van fosfaat (68,07 miljoen) respectievelijk sloopsubsidies zijn namelijk (71,02 miljoen) niet toereikend om alle aanvragen te

honoreren. Door de minister van LNV is toegezegd dat voor het opkopen van fosfaat het "tekort" wordt gefinancierd. Het kan worden gehaald uit het indertijd totaal voor RBV gereserveerde bedrag van 304 miljoen (f 670 miljoen).

De betrokken provincies hebben op bestuurlijk niveau toegezegd de budgetten voor de sloopsubsidies in RBV2 te verhogen tot het benodigde bedrag. Besluitvorming daarover moet echter nog plaatsvinden. Daartoe worden in de loop van 2002 nog besluiten voorgelegd aan de Provinciale Staten van de betrokken provincies. De procedure van afhandeling van de aanvragen zal door het later ter beschikking komen van het benodigde provinciale geld voor een groot deel van de aanvragers langer worden, de termijn voor afhandeling van een groot deel van de aanvragen opschuiven en zullen aanvragers langer in onzekerheid zullen verkeren over een beslissing van hun aanvraag. Daardoor zullen dieren langer in de stallen blijven en zal de mestproductie iets minder snel afnemen, hoewel het effect op het mestoverschot in 2003 niet anders zal zijn dan is voorzien.

2.6.3 Effect van RBV op het aantal bedrijven

Bij de aanvang van het flankerend beleid is in het voorjaar van 2000 een schatting gemaakt van het aantal bedrijven dat zou moeten beëindigen vanwege aanscherping van normen in de Meststoffenwet in de jaren 2001 tot 2003. Circa 6.000 bedrijven zouden moeten stoppen (Tweede Kamer 1998/1999, 26729, nr. 1, 10 september 1999). Dit betreft met name bedrijven in de niet-grondgebonden sectoren zoals de gespecialiseerde vleeskalver-, varkens- en pluimveehouderij. Op een groot aandeel van deze bedrijven is het bedrijfshoofd ouder dan 50 jaar.

In een latere berekening van het LEI is het aantal veebedrijven berekend die zouden beëindigen in of voor 2005 (LEI, 2000). Uitgangspunt voor deze berekeningen is het in 1999 vastgestelde mestbeleid. In deze berekeningen werd het aantal gespecialiseerde hokbedrijven (varkens- en pluimveebedrijven) die zouden stoppen, op circa 2000 geschat. Daarnaast zouden 1.650 gemengde bedrijven beëindigen (zie tabel 2.7). Bij deze aantallen is geen onderscheid gemaakt tussen bedrijven die door mestbeleid of autonoom zouden moeten stoppen.

Het aantal beëindigende bedrijven (of takken) die gebruik hebben gemaakt van RBV (bijna 5.000) en het aantal bedrijven dat zou stoppen door de aanvullende maatregelen in het mestbeleid (circa 6.000) blijken niet ver uit elkaar te liggen. Harde conclusies kunnen er echter niet worden getrokken, omdat het niet tot het doel van deze evaluatie hoorde om na te gaan of het om "dezelfde" bedrijven gaat. Wel kan worden gesteld dat een groot deel van deze 6.000 bedrijven een "warme" sanering heeft ondergaan en geen "koude". Daar komt bij dat zonder opkoopregeling bij het beëindigen van een bedrijf de dier- en mestproductierechten niet volledig uit de markt worden genomen. Bij verwisselen van eigenaar worden ze afgeroomd. Met een dergelijke afroming zou minder dan 50% van de rechten, die nu zijn opgekocht, van de markt zijn gehaald.

Tabel 2.7 Belangrijkste resultaten van de inschatting van de dynamiek van bedrijven met vee

	Alle bedrijven met vee	Gespecialiseerde bedrijven met				Overige bedrijven met vee
		varkens	legpluim-vee	vlees-pluimvee	melkvee	
Uitgangssituatie 1999:						
Aantal bedrijven	42.400	6.100	1.150	650	26.800	7.700
Verwachte dynamiek t/m 2005:						
Aantal stoppende bedrijven	7.000	1.500	450	100	3.300	1.650
Aantal continuerende bedrijven	35.400	4.600	700	550	23.500	6.050

Bron: LEI, 2000

Ten opzichte van de autonome ontwikkeling blijkt het aantal beëindigende bedrijven in 2000-2001 te zijn verdubbeld ten opzichte van de periode 1990-1999 (tabel 2.8). In het jaar 1999-2000 is door ORV het aantal beëindigende hokdierbedrijven (in dezen varkensbedrijven) al toegenomen. De stijging van beëindiging van de graasdierbedrijven in dat jaar en de grote daling het jaar erna is moeilijk te verklaren. Mogelijk speelt hier de MKZ-crisis in het voorjaar van 2001 een rol.

Tabel 2.8 Afname van het aantal bedrijven per jaar per hoofdbedrijfstype (een jaar loop van mei jaar x tot mei jaar x+1)

	1990-1995	1995-1999	1999-2000	2000-2001
Bedrijfstype:				
Hokdierbedrijven	278	363	579	741
Graasdierbedrijven	743	1.463	1.688	888

Bron: CBS

2.6.4 Algemene conclusie

De beide tranches van RBV dragen in belangrijke mate bij in het realiseren van evenwicht op de mestmarkt in 2003. Of dat evenwicht is bereikt moet blijken uit de berekeningen van de Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek (onder verantwoordelijkheid van het Milieuplanbureau). Het provinciale budget voor RBV2 blijkt nog niet toereikend te zijn. Vanuit de deelnemende provinciale overheden is echter toegezegd aanvullend budget ter beschikking te zullen stellen om de aangevraagde subsidies voor afbraak van de vrijkomende stallen te kunnen honoreren. Besluitvorming daarover moet echter nog plaatsvinden in de Provinciale Staten van de betrokken provincies. Dit betekent dat een groot deel van het benodigde geld later ter beschikking komt. Daardoor zal de termijn voor afhandeling van een evenredig deel van de aanvragen opschuiven en zullen aanvragers langer in zekerheid verkeren over een beslissing op hun aanvraag. Voor de ondernemers die vanwege aanscherping van het mestbeleid in de jaren 2000 tot 2003 hun bedrijf zouden moeten sluiten (op 6.000 geschat in 2000) bood de RBV een mogelijkheid tot "warme" sanering. Het voordeel van een dergelijke opkoopregeling boven afroming bij verkoop is voor de agrarische sector, dat de druk op de mestmarkt minder wordt. Bij verkoop van bedrijven worden dier- en mestproductierechten wel afgeroomd, maar dat levert onder de huidige afrompercentages minder dan de helft van het fosfaat op van wat een opkoopregeling oplevert.

3 Effecten van IOZV, SEP en fiscale maatregelen

3.1 Inleiding

Als extra stimulans heeft de overheid, ter ondersteuning van de eerder genoemde regelingen enkele aanvullende maatregelen in het kader van het flankerend beleid toegevoegd. In dit hoofdstuk wordt gezien of deze maatregelen een extra stimulans hebben gegeven aan deelname aan opkoop. Het gaat om de volgende maatregelen:

- SEP Veehouderij: Sociaal Economisch Plan voor de veehouderij. Dit instrument is bedoeld om de veehouders te ondersteunen bij het zich bewust worden van de problematiek in de eigen bedrijfssituatie en het nemen van beslissingen voor de toekomst en eventueel het zoeken van ander werk en inkomen binnen of buiten de landbouw.
- IOZV: Regeling Inkomensvoorziening voor oudere gewezen zelfstandigen in de veehouderij; deze maatregel wordt ingezet als ondersteuningsmaatregel voor RBV. De maatregel voorziet in een inkomenssteun voor oudere veehouders.
- Fiscaal Instrumentarium (ondernemerspakket); dit instrument wordt ingezet als ondersteuningsmaatregel voor RBV.

3.2 Sociaal Economisch Plan Veehouderij (SEP)

SEP Veehouderij ondersteunt en begeleidt veehouders bij het maken van toekomstkeuzes en het traject dat hierop volgt. Het biedt aanknopingspunten om te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor het bedrijf, waarvan bedrijfsbeëindiging er één is. SEP Veehouderij is gestart op 1 april 2000 en werd voorafgegaan door SEP Varkenshouderij, een LTO-project. Het project stopt eind 2002 met een uitloop tot in 2003. De verwachting is dat uiteindelijk in totaal circa 10.000 ondernemers gebruik zullen maken van SEP.

In totaal is voor SEP Veehouderij 20,42 miljoen (f 44,997 miljoen) uitgetrokken. De ministeries van LNV en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) financieren SEP Veehouderij en in opdracht van deze ministeries voert Odyssee Projectbureau te Berg en Dal dit project uit.

Door middel van folders, artikelen in vakbladen, regionale kranten en internet is SEP onder de aandacht gebracht van de agrarische ondernemers, met extra aandacht voor speerpunten (tabel 3.1). Deze hebben vooral betrekking op acties in de concentratiegebieden Zuid- en Oost-Nederland.

Tabel 3.1 Speerpunten in SEP-Veehouderij

Reeds lopende speerpunten	In ontwikkeling zijnde speerpunten
<ul style="list-style-type: none"> • Noord: Drenthe • Overijssel: Vriezenveen, Agroperspectief. Landbouw op scherp • Gelderland: Rivierenland, de Venen, Agroperspectief • Wets: de Venen • Zuid: Gemert, Bakel, Deurne, Veghel-Uden • Limburg: Venray • MKZ-getroffen veehouders • Kalverhouderij • Pilot ondernemerskringen agrariërs in het Midden- en Kleinbedrijf (MKB) 	<ul style="list-style-type: none"> • Varkenshouderij Oost Nederland • Jongeren • Eibergen • De Hilver • Innovatief ondernemen

Bron: Odyssee

Resultaten SEP

In totaal hebben 7.475 ondernemers in 2000 en 2001 een beroep gedaan op SEP: ongeveer 75% van het verwachte aantal. De meeste adviesvragen kwamen van ondernemers uit Brabant en Gelderland, concentratiegebieden voor de intensieve veehouderij (tabel 3.2).

Tabel 3.2 Overzicht van het aantal klanten voor SEP-Veehouderij per provincie in 2000 en 2001

Provincie	Totaal aantal klanten
Noord-Brabant	2.524
Gelderland	1.599
Overijssel	771
Friesland	640
Limburg	618
Drenthe	277
Groningen	259
Zuid-Holland	240
Noord-Holland	215
Utrecht	203
Flevoland	84
Zeeland	45
Totaal	7.475

Bron: Odyssee

De meeste ondernemers nemen één SEP-product af. Het betreft vaak een keuzebegeleidingsgesprek, een bedrijfsanalyse of een bedrijfsplan. Ongeveer een kwart maakt gebruik van twee of meer producten. In 2000 is 6.201 maal en in 2001 5.570 maal gebruik gemaakt van SEP-producten. Onderverdeeld per product is dit weergegeven in tabel 3.3.

Tabel 3.3 Overzicht van het aantal aanvragen voor producten van SEP-Veehouderij in de jaren 2000 en 2001

Producten SEP-Veehouderij	Aantal aanvragen in 2000	Aantal aanvragen in 2001
Keuzebegeleidingsgesprekken	1.433	1.582
Bedrijfsanalyse	1.328	1.591
Bedrijfsplan	1.043	1.179
Persoonlijke begeleiding	268	361
Gespreksbijeenkomsten	20	0
Analyse beëindiging	257	154
Afbouwplan	187	139
Begeleiding schuldsanering	30	4
Werkgroep beëindiging	26	58
Heroriëntatie (ook intake en werkgroep)	89	151
Begeleiding arbeidsmarkt KLIQ	197	188
Intake voor MKB	7	28
Oriëntatie nieuw ondernemerschap	5	65
Begeleiding ondernemingsplan	0	15
Vernieuwde bedrijfsvoering	73	55
Totaal	4.963	5.570

Bron: Odyssee

Bij de analyse van de keuzebegeleidingsaanvragen blijkt dat de meest gestelde vragen gingen over bedrijfscontinuïteit (49%) en bedrijfsontwikkeling (20%). Bijna 40% van deze aanvragen blijkt afkomstig te zijn van aanvragers uit de gebieden met SEP-speerpunten.

Ongeveer een kwart van de ondernemers die een keuzebegeleidingsgesprek heeft gevoerd kreeg het advies te stoppen en/of om te schakelen. Meer dan een derde deel van de intensieve veehouders kreeg het advies niet met het veebedrijf door te gaan. Het aandeel vervolgadviseringen gericht op bedrijfsbeëindiging bedraagt ruim 16% van het totaal aantal SEP aanvragen, maar dit varieert per bedrijfsactiviteit (tabel 3.4).

Het beëindigen van het bedrijf vergt gemiddeld 2 tot 3 jaar. Van de ondernemers die van plan zijn hun bedrijf te beëindigen maakt een groot aantal gebruik van faciliteiten om zich te richten op een andere loopbaan. Via SEP zijn er:

- 240 deelnemers begeleid via een heroriëntatietraject. Ongeveer één op de vijf besloot na dit traject alsnog met het bedrijf door te gaan.
- 385 ondernemers hebben zich aangemeld voor loopbaanbegeleiding dat wordt verzorgd door KLIQ-loopbaanbegeleiding die dit aspect ook voor MKB verzorgt. Van deze groep hebben 109 deelnemers inmiddels het traject afgerond. De meeste ondernemers hebben een baan in loondienst gevonden buiten de landbouw; 29 ondernemers zijn weer teruggekeerd in de landbouw en 19 ondernemers hebben nog geen baan gevonden.
- 70 deelnemers hebben te kennen gegeven een doorstart te willen maken met nieuw ondernemerschap (MKB), veelal vanuit de huidige locatie. Recreatie en nog vaker de combinatie van landbouw en zorg is voor zeven van de tien ondernemers de gewenste ontwikkelrichting. Vijftien ondernemers zijn inmiddels bezig met een ondernemingsplan. De grootste knelpunten voor het opzetten van nieuwe economische activiteiten liggen op het terrein van ruimtelijke ordening met als centraal knelpunt de wijziging van bestemmingsplannen. Ondernemers ervaren een tegenstrijdigheid in beleid wat zeer ontmoedigend werkt.

Uit een steekproef onder de klanten van SEP blijkt, dat deze ruim tevreden zijn over de begeleiding.

Tabel 3.4 Afname (in %) van op bedrijfsbeëindiging gerichte SEP-producten op bedrijven verdeeld naar hoofdactiviteit

Hoofdactiviteit	% SEP-producten gericht op bedrijfsbeëindiging
Geen	29
Zeugen	15
Vleesvarkens	12
Melkvee	10
Vleesvee en vleeskalveren	16
Pluimvee	15
Schape	13
Geiten	6
Eenden	18
Veehandelaren	28

Bron: Odyssee

Uitgaven voor SEP Veehouderij

In totaal is 20,42 miljoen (f 44.997 miljoen) uitgetrokken voor SEP Veehouderij, dat is inclusief f 33 miljoen die in 1998 is uitgetrokken voor SEP in de varkenshouderij. Tot nu toe is per 31 december 2001 10,64 miljoen (f 23,45 miljoen) uitgegeven.

3.3 Inkomensvoorziening voor oudere gewezen zelfstandigen in de veehouderij (IOZV)

De Regeling Inkomensvoorziening voor Oudere gewezen Zelfstandigen in de veehouderij (IOZV) is ontwikkeld om een extra (financiële) stimulans te geven voor beëindiging van het bedrijf. De regeling biedt oudere veehouders een ruimere mogelijkheid dan de Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Zelfstandigen (IOAZ). De IOZV beoogt een financieel basisbestaan te bieden voor oudere ondernemers die bij bedrijfsbeëindiging weinig andere mogelijkheden hebben om zelf in hun levensonderhoud te voorzien. De maatregel maakt een uitkering mogelijk voor de doelgroep op het niveau van het minimum inkomen. Mede naar aanleiding van de MKZ-crisis is de IOZV-regeling per 1 augustus 2001 verruimd.

De regeling werd opengesteld van 5 juni 2000 tot en met 21 december 2000.

Maximaal 350 zelfstandigen konden deelnemen en het budget was 6,4 miljoen (f 14 miljoen). De regeling gaat per 31 december 2002 over in de IOAZ.

Resultaten IOZV

In totaal hebben 72 ondernemers een beroep gedaan op deze regeling. Hiervan hebben vijf dat gedaan in het kader van MKZ. Deze aanvragen zijn buiten beschouwing gelaten, dus resteert een aantal van 67.

De helft van de aanvragers komt uit Noord-Brabant, één op de vijf is afkomstig uit Gelderland en de meeste ondernemers zijn varkenshouders. Tot eind 2001 was in zeven gevallen de procedure afgerond (zie tabel 3.5).

Tabel 3.5 Aantal IOZV-aanvragen in 2000 en 2001 (exclusief aanvragen in kader van MKZ)

Aantallen	2000	2001	Totaal 2000 en 2001
Aanvragen	54	13	67
- waarvan in N-Brabant	29	5	34
- waarvan in Gelderland	11	4	15
- waarvan in Limburg	5	1	6
- waarvan in Overijssel	4	0	4
- waarvan in overige provincies	5	4	10
Bedrijven met			
- rund-/kalfsvlees	5	1	6
- varkens	33	9	42
- pluimvee	14	3	17
- overige dieren (schapen)	2	0	2
Bedrijfsbeëindigingen	16	0	16
Toewijzingen	7	0	7
- waarvan uitkering nihil	3	0	3
Afwijzingen, waarvan	11	4	15
- bezwaarmakers tegen afwijzing	6	0	6
- bezwaarmaker in gelijk gesteld	3	0	3

Bron: Odyssee

3.4 Fiscale maatregelen (ondernemerspakket)

Volgens de Wet Inkomstenbelasting 2001 moet de winst die verkregen wordt bij beëindiging van een deel van de onderneming, in één keer in de belastingheffing worden betrokken. Om te voorkomen dat bedrijven hierdoor in de problemen komen is in de belastingwetgeving een overgangstermijn ingevoerd voor de periode 2001 tot en met 2005, waarbij een (jaarlijks afnemende) vrijstelling is ingevoerd voor ondernemers van 55 jaar en ouder.

Volgens artikel 3.64 van de Wet Inkomstenbelasting (IB) 2001 hebben ondernemingen die als gevolg van overheidsingrijpen genoodzaakt zijn een deel van hun bedrijf te beëindigen de mogelijkheid de stakingswinst door te schuiven, en als herinvesteringsreserve te beschouwen. Herinvestering moet geschieden binnen 12 maanden in een bedrijf (onderneming) waaruit belastingplichtige winst geniet. Onder een aantal voorwaarden kan de ondernemer aan de belastinginspecteur om verlenging van deze termijn vragen.

Binnen de belastingwetgeving bestaat de mogelijkheid dat de overheid via een algemene maatregel van bestuur (AmvB; volgens artikel 3.64 Wet IB 2001) bepaalde vergoedingen voor een langere periode beschikbaar laat blijven voor herinvestering. Dat kan het geval zijn bij vergoedingen in het kader van herstructurering van een bedrijfstak als gevolg van overheidsmaatregelen. Uitgekeerde vergoedingen van bijvoorbeeld opgekochte dier- of mestproductierechten en afbraakpremies kunnen dan over meer jaren worden gebruikt voor herinvestering. In dat kader is door de ministers van LNV en VROM toegezegd in 2001 het wetsvoorstel ondernemerspakket 21ste eeuw aan de Tweede Kamer" aan te bieden (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000). Daarin wordt (via een AmvB) de herinvestering van dergelijke vergoedingen over een langere termijn mogelijk maakt.

Onduidelijkheden met betrekking tot fiscale maatregelen zijn:

- Het ontvangen van subsidie bij het laten vervallen van varkensrechten minus de boekwaarde, kunnen niet worden opgenomen in de herinvesteringsreserve. Herinvestering van ontvangen subsidie mag dus alleen plaatsvinden binnen een termijn van drie jaar. En investeringen mogen alleen worden gedaan in bedrijfsmiddelen met een afschrijvingsduur van 10 jaar of korter. De aangekondigde AmvB waarin over een langere termijn dergelijke herinvesteringen mogelijk zijn, is echter nog niet gepubliceerd. Dit kan problemen opleveren bij het overschakelen naar een andere bedrijfstak. Over de uit te

vaardigen AmvB vindt nog overleg plaats tussen het ministerie van LNV en het ministerie van Financiën.

- Voor de stakingswinst op bedrijfswoningen die op de bedrijfsbalans stonden, en voor stakingswinst op de ondergrond van stallen moet worden afgerekend met de fiscus. Ondernemers kunnen op dit moment als gevolg van de belastingaanslag in financiële problemen komen. Het Parlement is toegezegd dat de staatssecretaris van Financiën voor deze gevallen een betalings- en uitstelregeling zou treffen (Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000). Het is de bedoeling dat dit via dezelfde AmvB wordt geregeld als in het vorige punt over herinvesteringen.

In het algemeen is er nog geen zicht op het aantal bedrijven dat van deze maatregel gebruikmaakt. Dat is ook moeilijk omdat pas in 2002 over de belastingaangiften van 2001 naar voren zou kunnen komen of er gebruik wordt gemaakt van deze maatregel.

3.5 Discussie en conclusie

SEP, IOZV en fiscaal instrumentarium zijn in deze evaluatie als ondersteuning van het flankerend beleid beoordeeld. Het hoofddoel van SEP en IOZV is echter niet op het flankerend beleid gericht, maar op ondersteuning van de veehouders bij keuzes over de toekomst van hun bedrijf. Tevens is met de IOZV een sociaal vangnet gecreëerd.

Van de SEP-activiteiten blijkt veel gebruik gemaakt te zijn, zeker in de concentratiegebieden met intensieve veehouderij. Ongeveer een kwart van de ondernemers die een keuzebegeleidingsgesprek had, kreeg het advies het bedrijf te beëindigen. Onduidelijk is of deze adviezen direct geleid hebben tot het besluit van de ondernemer om over te gaan tot stopzetting van zijn bedrijf en om daarbij subsidie aan te vragen in het kader van RBV1 of RBV2. Alleen een nadere evaluatie onder de gebruikers van SEP kan hierop een antwoord geven.

Opvallend knelpunt bij de ondernemers die besluiten een doorstart te maken met nieuw ondernemerschap (MKB), is het wijzigen van bestemmingsplannen. Ondernemers zien daarin tegenstrijdigheid in beleid, wat als zeer ontmoedigend wordt ervaren.

Van de IOZV is minder gebruik gemaakt dan verwacht. Slechts een gedeelte van de begrote kosten aan deze regeling worden gebruikt. EC-LNV heeft in september 2000 een quick scan uitgevoerd om te achterhalen waarom in 2000 de aanmeldingen voor de IOZV-regeling sterk achterbleven ten opzichte van de ingeschatte behoefte voor de doelgroep. De hoofdredenen hiervoor bleken te zijn:

- aanvragers hebben voorkeur voor de IOAZ (geen tweede vermogenstoets bij overgang van IOZV naar IOAZ);
- te hoog inkomen (onder meer door bijtelling van inkomen partner);
- ondernemers bezitten te veel eigen vermogen om deel te kunnen nemen aan IOZV (en IOAZ);
- koudwatervrees voor een dergelijke regeling.

Per 1 augustus 2001 zijn de voorwaarden van de IOZV-regeling verruimd, echter dit heeft niet geleid tot een grotere toestroom van aanvragen.

Gezien het zeer kleine aantal deelnemers aan de IOZV ten opzichte van het aantal ondernemers die gebruikmaken van de RBV is de bijdrage aan de reductie van het mestoverschot van de IOZV gering.

Betreffende het fiscale instrumentarium zijn geen conclusies te trekken. Twee zaken vallen op:

- Er is nog geen zicht op de werkelijke financiële consequenties bij de groep van ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de RBV, en de bijbehorende fiscale maatregelen.
- Het is zaak dat de AmvB wordt geëffectueerd om bij staking door overheidsingrijpen winst uit bedrijfsmiddelen als dier- en mestproductierechten te conserveren (dus niet aan de fiscus af te dragen) en te kunnen doorschuiven naar een andere onderneming.

Geraadpleegde literatuur en informatiebronnen

- DLG, 2001. *Beëindigingsregeling Varkenshouderijbedrijven (BEVAR), Rapportage*. Dienst Landelijk Gebied
- LEI, 2000. *Dynamiek van de bedrijven met vee in 2005*. Notitie deelproject I (inschatting op basis van reeds vastgesteld beleid), in opdracht van Ministerie van LNV; LEI, Den Haag
- Ogink, G.J.A., J.H. Olink, M. Root, 2000. *Regeling Beëindiging Veehouderijtakken, tussenbalans bij de eerste tranche*, EC-LNV, Ede
- Ogink, G.J.A., J.H. Olink, L.F.I. Westerlaken, 2002. *Evaluatie Wet Herstructurering Varkenshouderij, onderdeel milieu*, EC-LNV, Ede (in voorbereiding)
- Staalduinen, L.C. van, H. van Zeijts, M.W. Hoogeveen, H.H. Luesink, T.C. van Leeuwen, H. Prins en J.G. Groenwold, mei 2001. *Het landelijk mestoverschot 2003; Methodiek en berekening*. LEI, Den Haag, Reeks Milieuplanbureau 15; 144 p.
- Staalduinen, L.C. van, e.a., 2002. Berekening mestoverschot 2002. Verschijnt binnenkort.

Correspondentie met Parlement:

- Brief aan Vaste Commissie voor LNV, 17-01-LNV, 26-02-2001. *Regeling Beëindiging Veehouderij-takken (RBV)*. PIM. 2001/41
- Brief aan Vaste Kamercommissie LNV, TRCJZ/2000/12025, 04-10-2000. *Afromingspercentages varkenshouderij Trc. 2000/9048*
- Tweede Kamer 1998/1999, 26729, nr. 1, 10 september 1999. *Integrale aanpak Mestproblematiek*
- Tweede Kamer 1998/1999, 26729, nr. 13, 3 december 1999. *Integrale aanpak Mestproblematiek*
- Tweede Kamer 1999/2000, 26729, nr. 19, 25 februari 2000. *Integrale aanpak Mestproblematiek*
- Tweede Kamer 1999/2000, 27 127, nr. 33, 17 mei 2000. *De financiële verantwoording van het Ministerie van LNV (XIV) over het jaar 1999*.
- Tweede Kamer 2001/2002, 26729, nr. 48, 2 november 2001. *Integrale aanpak Mestproblematiek*

Regelgeving:

- Stc 17 maart 2000, nr. 55 / pag. 16. *Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc 17 maart 2000, nr. 55 / pag. 21. *Subsidieplafonds voor beëindigingssubsidie en sloopsubsidie veehouderijtakken*
- Stc 20 april 2000, nr. 79 / pag. 10. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc 25 april 2000, nr. 80 / pag. 9. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc 31 mei 2000, nr. 105 / pag. 25. *Regeling inkomensvoorziening voor oudere gewezen zelfstandigen in de veehouderij*
- Stc 19 juni 2000, nr. 115 / pag. 11. *Begrotingsbesluiten Provinciale Staten m.b.t. Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 28 september 2001, nr. 188 / pag. 10. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 28 september 2001, nr. 188 / pag. 13. *Besluit openstelling Regeling beëindiging veehouderijtakken en vaststelling subsidiebedragen*

- Stc. 26 oktober 2001, nr. 208 / pag. 34. *Wijziging Regeling beëindiging veehouderijtakken*
- Stc. 26 oktober 2001, nr. 208 / pag. 34. *Wijziging besluit openstelling Regeling beëindiging veehouderijtakken en vaststelling subsidiebedragen*

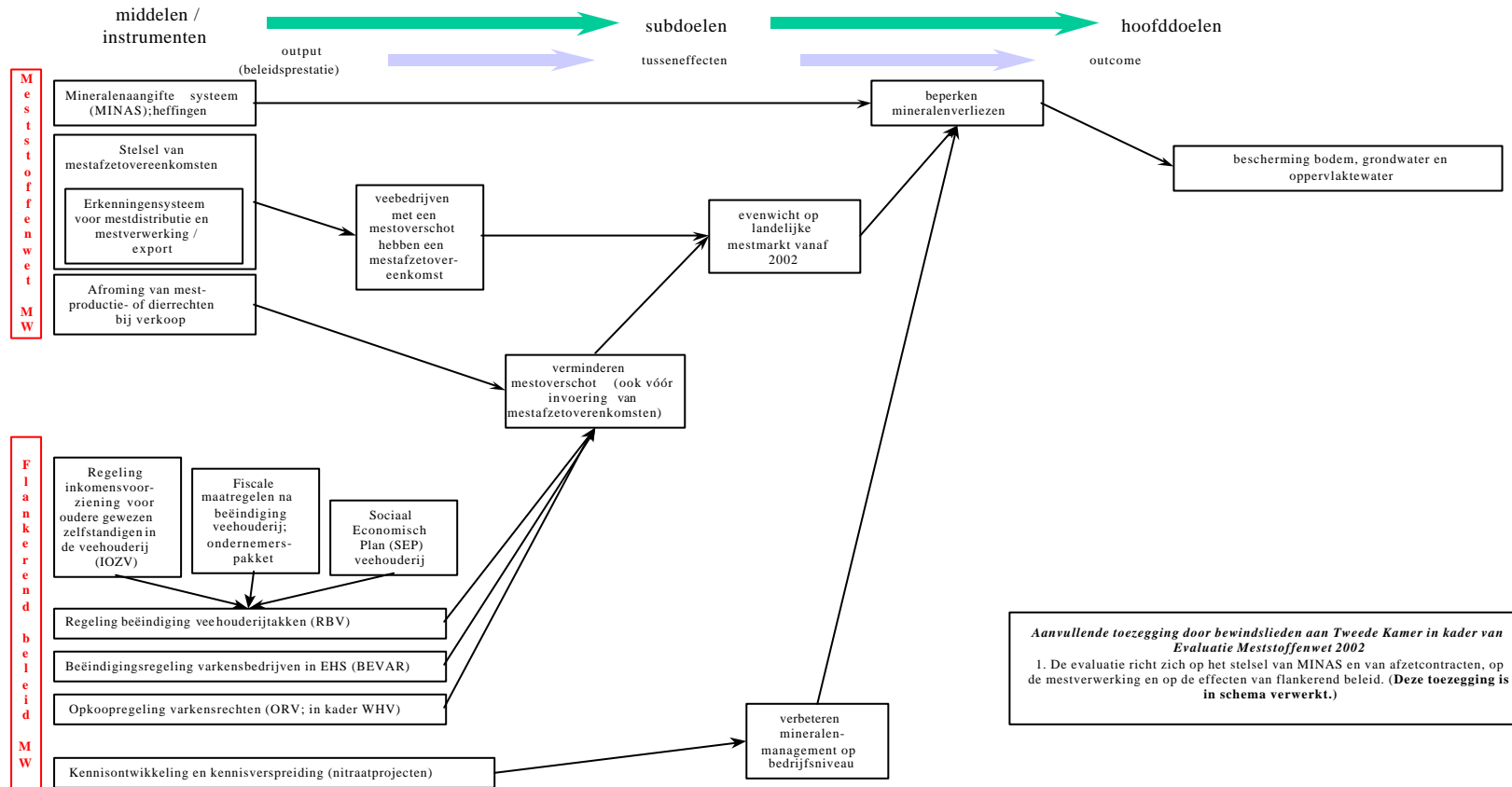
Lijst met begrippen en afkortingen

Aanvragen, toegelaten	Aanvragen voor subsidie waarop positief is beschikt om (onder voorwaarden) subsidie te verlenen
Aanvragen, vastgesteld	Aanvragen voor subsidie waarop positief is beschikt voor definitieve verlening van de subsidie
AmvB	Algemene Maatregel van Bestuur
BEVAR	Beëindigings- en verplaatsingsregeling voor varkenshouderijbedrijven in of nabij de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).
Bureau Heffingen	Agentschap van het Ministerie van LNV te Assen dat belast is met de uitvoering van de Meststoffenwet (onder andere de Minas-aangiften ontvangen, controleren en vaststellen; registratie mestproductierechten).
Concentratiegebied	Wettelijk aangewezen gebieden (Zuid en Oost) waar afwijkende bepalingen gelden in kader Meststoffenwet. Zuid is gelegen in de provincies Noord-Brabant en Limburg. Oost is gelegen in de provincies Overijssel, Gelderland en Utrecht
Dierrechten	Mestproductierechten van varkens en pluimvee (kippen en kalkoenen) die in 1998 zijn omgezet naar varkensrechten, uitgedrukt in varkensseenheden, respectievelijk in 2000 zijn omgezet naar pluimveerechten, uitgedrukt in kg fosfaat
DLV adviesgroep	Voorlichtingsinstantie voor bedrijven in de agrarische sector.
Doorgehaalde rechten	Dier- of mestproductierechten van agrarische bedrijven die bij Bureau Heffingen zijn doorgehaald, zodat ze niet meer bestaan
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
Excretie	Mineralenproductie in de mest per dier 'onder de staart'.
Forfait	(Wettelijk) vastgestelde vaste waarde die als standaard gebruikt mag of moet worden.
Forfaitair	Op forfait berustend
Fosfaat	Fosforverbinding. In de praktijk worden fosforgehalten vaak op basis van fosfaat (P ₂ O ₅) uitgedrukt. P ₂ O ₅ -gehalte = 2,29 * P-gehalte.
IB	Inkomstenbelasting
IOAZ	Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Zelfstandigen
IOZV	Regeling Inkomensvoorziening voor oudere en gewezen zelfstandigen in de veehouderij
KLIQ	Organisatie voor personeelsvoorziening en loopbaanbegeleiding voor Midden en kleinbedrijf.
Landbouwtelling (Meitelling):	Jaarlijkse integrale telling onder alle land- en tuinbouwbedrijven van meer dan 3 nge (Nederlandse grootte-eenheden)
Landelijk mestoverschot 2003	De mestproductiecapaciteit (uitgedrukt in forfaitair stikstof, werkelijk stikstof en werkelijk fosfaat) die uit de markt gehaald moet worden, zodat in 2003 evenwicht op de mestmarkt ontstaat; de niet-plaatsbare mestproductiecapaciteit in 2003
Latente rechten/ruimte	Bij Bureau Heffingen geregistreerde dier- of mestproductierechten die (op betrokken tijdstip) niet

LNV Mestafzetcontracten/ overeenkomsten (MAO)	worden gebruikt door het houden van de dieren waarop deze rechten betrekking hebben Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij Het stelsel moet waarborgen dat op landelijk niveau niet meer mest wordt geproduceerd dan door producenten op het eigen bedrijf kan worden aangewend of bij derden kan worden afgezet. In het wetsvoorstel worden voor de mestproductie per diersoort vaste (forfaitaire) stikstofnormen gehanteerd, gebaseerd op de gemiddelde productie per dier. Om te voorkomen dat veehouders met dieren die minder mineralen dan gemiddeld produceren, onnodig (loze) afzetcontracten moeten sluiten, is bepaald dat veehouders in 2002 slechts voor 90% van hun forfaitaire mestproductie afzetruimte moeten hebben geregeld en in 2003 voor 95%.
Mestproductierechten	Mestproductierechten van runderen, schapen, geiten, vossen, nertsen, eenden en konijnen, uitgedrukt in kg fosfaat per dier per jaar
MKB MPB Niet-grondgebonden rechten	Midden- en Kleinbedrijf Milieuplanbureau De niet-grondgebonden dier- en mestproductierechten zijn rechten die worden geproduceerd boven de "vrije productieruimte" van 125 kg fosfaat per ha. Deze niet-grondgebonden rechten zijn in principe verplaatsbaar (er zijn uitzonderingen)
ORV	Opkoopregeling Varkensrechten (buiten de Ecologische Hoofdstructuur)
PCDMA	Permanente Commissie van Deskundigen Mest- en Ammoniakproblematiek (voor berekening van mestoverschot)
Pluimveerechten RBV (1en 2)	zie bij dierrechten Regeling beëindiging veehouderijtakken; RBV 1 werd opengesteld in voorjaar 2001, en RBV 2 werd opengesteld in nazomer 2001.
SEP	Sociaal Economisch Plan, voorlichtingsactie met betrekking tot individuele adviezen aan veehouders over het economisch perspectief van zijn bedrijf.
SZW Varkensrechten VBTB WHV	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid zie bij dierrechten Van Beleidsvoorbereiding tot Beleidsverantwoording Wet Herstructurering Varkenshouderij

Bijlage 1 Causaliteit instrumenten en doelen m.b.t. Meststoffenwet

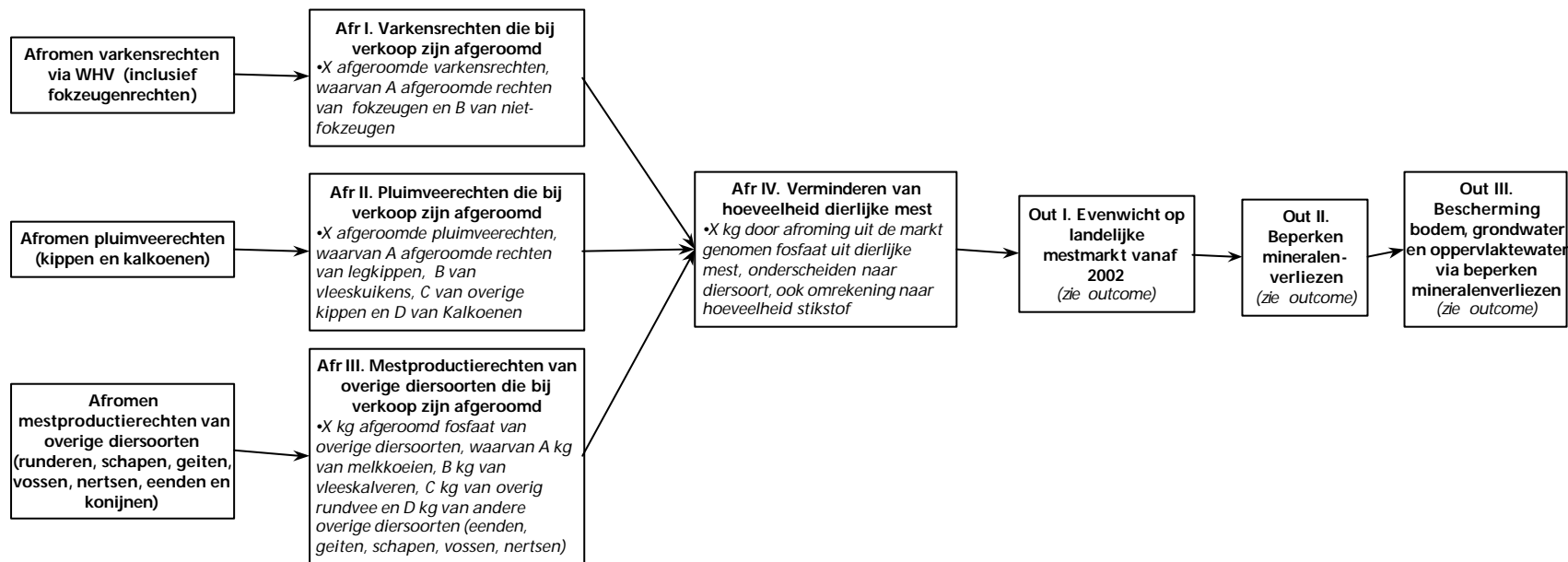
Reconstructie instrumentarium en doelen mestbeleid t.b.v. tussentijdse evaluatie

d.d. 05-11-01

Afoming mestproductie- of dierrechten

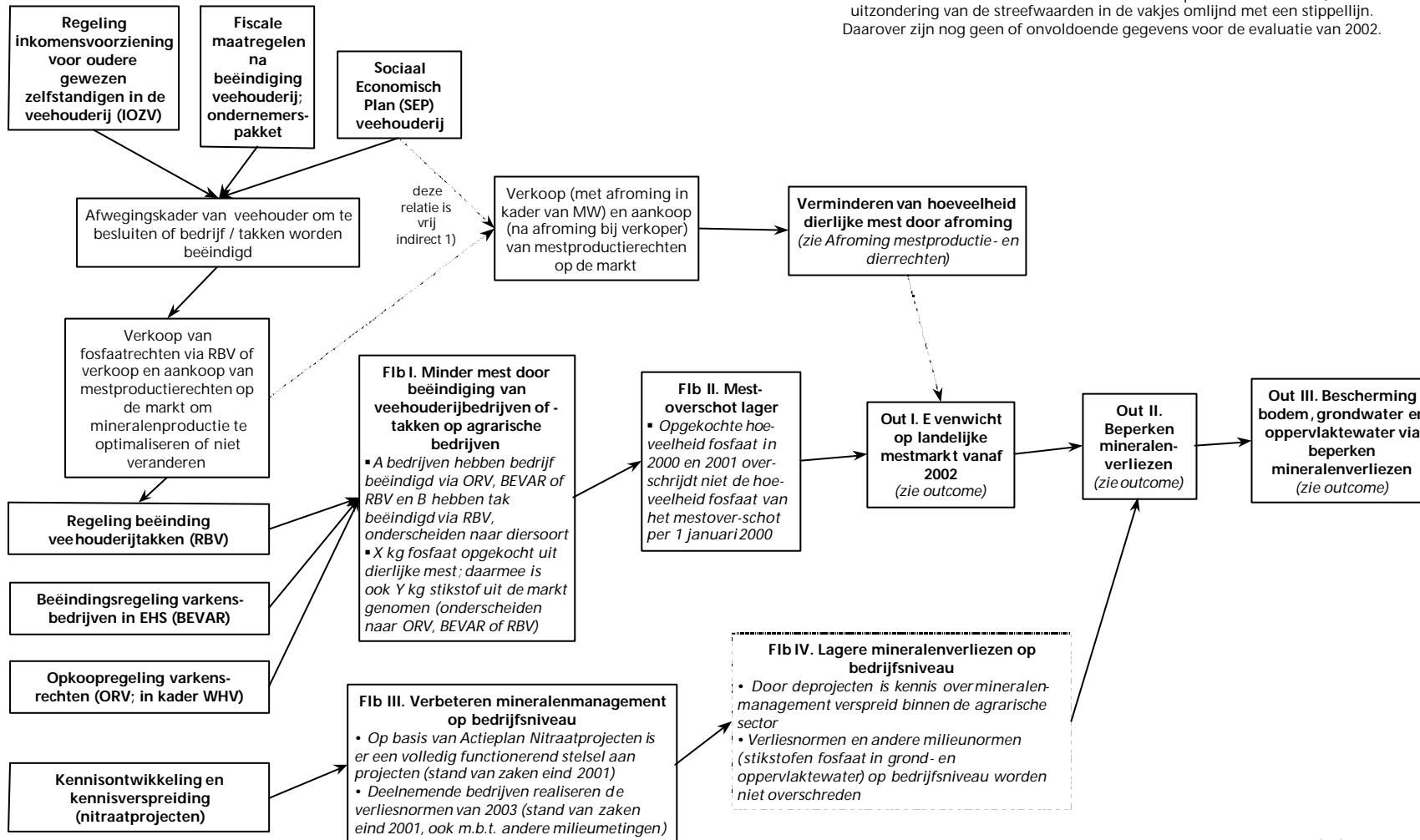
De doelen waarbij cursief streefwaarden zijn ingevuld, dienen in de evaluatie van 2002 te worden beoordeeld op het bereikte effect

d.d. 05-11-01

Flankerend beleid

De doelen waarbij cursief streefwaarden zijn ingevuld, dienen in de evaluatie van 2002 te worden beoordeeld op het bereikte effect, met uitzondering van de streefwaarden in de vakjes omlijnd met een stippellijn. Daarover zijn nog geen of onvoldoende gegevens voor de evaluatie van 2002.

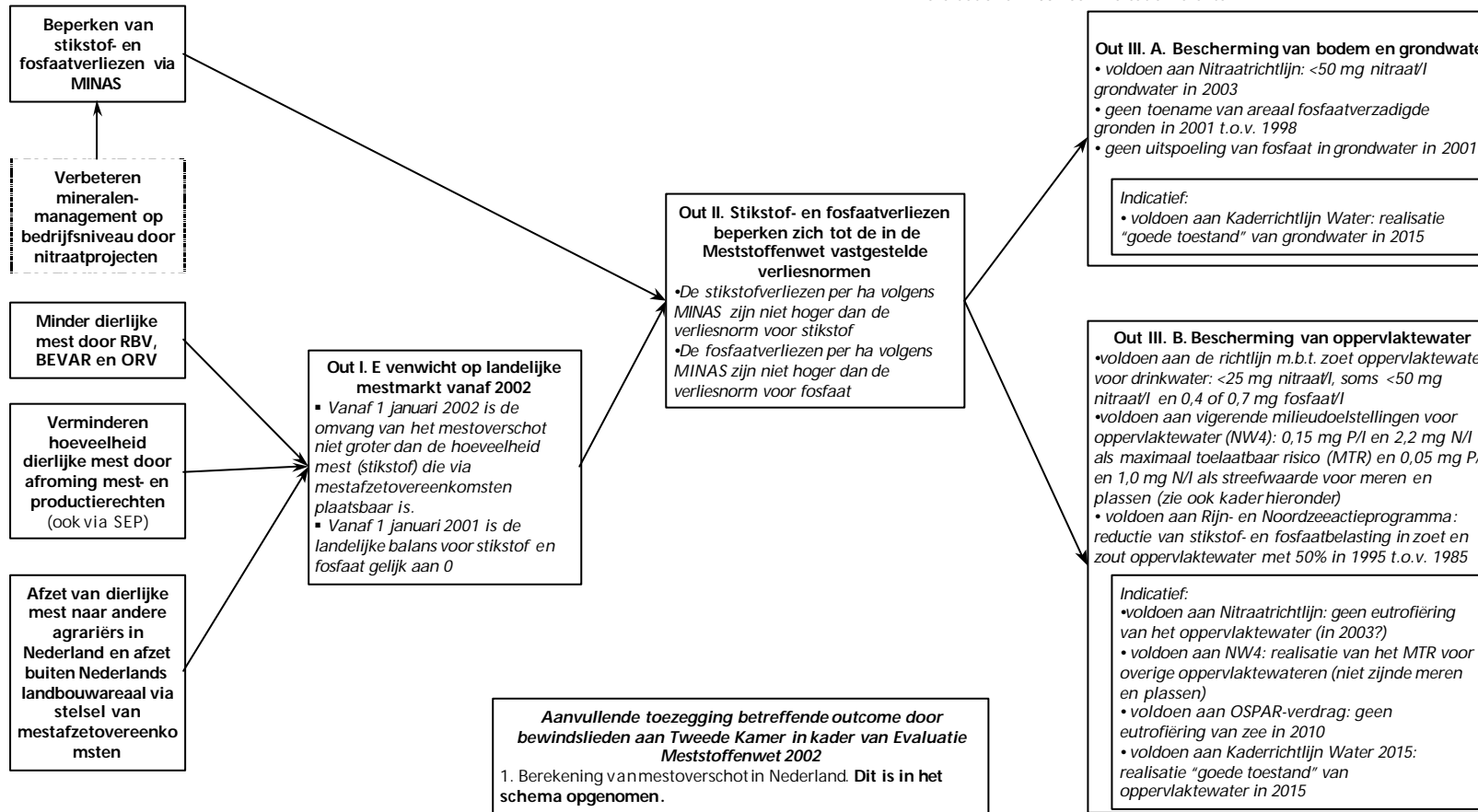
1) Bedrijven kunnen op basis van SEP rechten verkopen en/of aankopen; bij afroming is link met SEP niet meer te leggen.

d.d. 05-11-01

Outcome (hoofdoelen)

Doelen die in de evaluatie van 2002 moeten worden beoordeeld of ze bereikt zijn, behalve voor de doelen die omkaderd zijn met stippeltjeslijnen

Hogere doelen die in de evaluatie van 2002 moeten worden getoetst of ze (op de afgesproken termijn) haalbaar zijn. Voor doelen die in de regelgeving slechts in kwalitatieve termen zijn omschreven, wordt zo mogelijk (op basis van objectieve onderzoeksresultaten) aangegeven in welke bandbreedte deze doelen kunnen worden gekwantificeerd. De toets voor de haalbaarheid van deze laatste doelen heeft in de evaluatie van 2002 een indicatief karakter.

d.d. 05-11-01